

ΑΠΟ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥ "ΕΝ ΠΛΩ"

Γιατί αναβάλλω διαρκώς αυτά που έχω να κάνω;

Η μηχανική της πρώτης κίνησης

— Μικρά βιβλία της πλεύσης · 1 —

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ

Γιατί αναβάλλω διαρκώς αυτά που έχω να κάνω;

Η μηχανική της πρώτης κίνησης

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΓΩΝΗΣ

© 2026 Δημήτριος Παγώνης. Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή, διανομή ή αναδημοσίευση του βιβλίου, ολόκληρου ή τμήματός του, με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα. Επιτρέπονται σύντομα αποσπάσματα με αναφορά της πηγής.

Σειρά «Μικρά βιβλία της πλεύσης», 1.

Ηλεκτρονική έκδοση, 2026.

Από τον συγγραφέα του «Εν Πλω».

Σημείωση: βιβλίο αυτοβοήθειας

Οι ιδέες σε αυτό το βιβλίο είναι για αυτοβοήθεια και προσωπική φροντίδα. Δεν είναι ιατρική συμβουλή, διάγνωση ή θεραπεία και δεν αντικαθιστούν τον γιατρό ή τον ψυχολόγο σου. Αν κάτι σε δυσκολεύει έντονα ή κρατά καιρό, μίλησε με έναν ειδικό. Ο συγγραφέας δεν φέρει ευθύνη για αποφάσεις που παίρνει ο αναγνώστης με βάση το περιεχόμενο του βιβλίου.

Οι ήρωες και οι ιστορίες του βιβλίου είναι φανταστικοί. Κάθε ομοιότητα με πραγματικά πρόσωπα είναι συμπτωματική.

yourspiritualquest.com

Περιεχόμενα

1	Η βάρκα που δεν έβγαινε ποτέ	5
2	Το θέλω πραγματικά;	14
3	Γιατί κερδίζει το κοντινό	22
4	Μπορώ;	29
5	Τι φοβάσαι;	36
6	Ο λόγος σου	44
7	Αξιίζεις, όπως κι αν πάει	51
8	Ο επόμενος γύρος	59
	Μικρό λεξικό της πρώτης κίνησης	67

1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η βάρκα που δεν έβγαινε ποτέ

1.1 Ό,τι δεν κινείται, φθείρεται

Σε κάθε μικρό λιμάνι υπάρχει μία. Είναι δεμένη στην άκρη του μόλου, πάντα στην ίδια θέση, με ένα σκοινί που έχει πρασινίσει από τα χρόνια. Ο ιδιοκτήτης της λέει σε όποιον ρωτήσει ότι θα τη βγάλει «του χρόνου», «μόλις φτιάξει τη μηχανή», «μόλις βρει λίγο χρόνο». Κι εκείνη περιμένει.

Οι ψαράδες ξέρουν κάτι που ο ιδιοκτήτης ξεχνά: μια ξύλινη βάρκα δεν φθείρεται τόσο από τα ταξίδια όσο από την αναμονή. Στη θάλασσα το νερό κυλά πάνω της και φεύγει, ο ήλιος τη στεγνώνει, το χέρι που την οδηγεί βλέπει αμέσως πού χρειάζεται φροντίδα. Όταν μένει δεμένη, το νερό λιμνάζει στο αμπάρι, η αλμύρα κάθεται στις χαραμάδες, και το ξύλο αρχίζει σιγά σιγά να σαπίζει από μέσα, εκεί που κανείς δεν κοιτάζει. Η βάρκα που δεν βγαίνει ποτέ δεν μένει καινούργια. Γερνάει πιο γρήγορα από όλες.

Ό,τι δεν κινείται δεν μένει ίδιο. Φθείρεται.

Με τον ίδιο τρόπο φθείρονται και τα πράγματα που αναβάλλεις. Το μήνυμα που δεν στάλθηκε, η αίτηση που δεν συμπληρώθηκε, το ταλέντο που έμεινε στο ντουλάπι. Δεν περιμένουν ακέραια να έρθει η καλύτερη στιγμή. Λιμνάζουν μέσα σου και αλλάζουν. Αυτό που ήταν μια ελαφριά κίνηση γίνεται βάρος.

Πριν από δύο χιλιάδες χρόνια, ο Σενέκας το έγραψε σε μια επιστολή προς τον φίλο του τον Λουκίλιο με τέσσερις λατινικές λέξεις: «Όσο αναβάλλουμε, η ζωή περνά τρέχοντας». Δεν το έγραφε για να μαλώσει τον φίλο του. Το έγραφε γιατί ήξερε ότι ο φίλος του, όπως κι εσύ, όπως κι εγώ, δεν ανέβαλλε από αδιαφορία.

1.2 Δεν είναι τεμπελιά

Αν κρατάς αυτό το βιβλίο, μάλλον έχεις ήδη πει στον εαυτό σου τη λέξη. Ίσως μόνο μέσα σου, ένα βράδυ, μπροστά σε κάτι που έπρεπε να είχε γίνει εδώ και καιρό: «Είμαι τεμπέλης». Ή «δεν έχω θέληση». Ή, το πιο σκληρό απ' όλα, «έτσι είμαι εγώ».

Άφησε αυτή τη λέξη στην άκρη. Η λέξη είναι λάθος. Ο τεμπέλης δεν νοιάζεται. Εσύ νοιάζεσαι τόσο, που το πράγμα που αναβάλλεις σε ακολουθεί παντού: στο ντους, στο αυτοκίνητο, στο μαξιλάρι πριν κοιμηθείς. Ο τεμπέλης ξεκουράζεται όταν δεν κάνει τίποτα. Εσύ κουράζεσαι.

Ο ιδιοκτήτης της βάρκας δεν είναι τεμπέλης. Κατεβαίνει στο λιμάνι κάθε Κυριακή, κοιτάζει τη βάρκα του, της ελέγχει τα σκοινιά. Την αγαπάει. Και ακριβώς επειδή την αγαπάει, φοβάται τη στιγμή που θα γυρίσει το κλειδί και η μηχανή δεν θα πάρει μπρος. Όσο η βάρκα μένει δεμένη, μπορεί ακόμα να

πιστεύει ότι κάποτε θα ταξιδέψει. Τη μέρα που θα δοκιμάσει, θα μάθει την αλήθεια.

Αυτό είναι, στο βάθος, η αναβολή: ένας τρόπος να μη μάθεις ακόμα. Να γλιτώσεις, για λίγο, από ένα δυσάρεστο συναίσθημα. Την αμηχανία μπροστά σε κάτι δύσκολο, τον φόβο ότι δεν θα βγει καλό, τη βαρεμάρα, την ντροπή. Οι ψυχολόγοι που μελετούν την αναβλητικότητα το λένε απλά: δεν αναβάλλουμε τη δουλειά, αναβάλλουμε το πώς θα νιώσουμε όταν την ξεκινήσουμε.

Κι αυτό αλλάζει τα πάντα. Αν το πρόβλημα ήταν η θέληση, η λύση θα ήταν περισσότερη πίεση. Όταν όμως το πρόβλημα είναι ένα συναίσθημα, η πίεση το μεγαλώνει. Όσο πιο πολύ μαλώνεις τον εαυτό σου, τόσο πιο βαρύ γίνεται αυτό που αναβάλλεις, και τόσο πιο δύσκολα το πλησιάζεις.

. . .

Η Μαρίνα είχε μια λίστα κολλημένη στην πόρτα του ψυγείου με έναν μαγνήτη σε σχήμα λεμονιού. Τη μετέφερε από φύλλο σε φύλλο κάθε Κυριακή βράδυ, με το ίδιο μπλε στυλό. Το καινούργιο φύλλο έμοιαζε πάντα πολύ με το παλιό.

Ραντεβού στον οδοντίατρο. Τα χαρτιά για την εφορία. Να καθαρίσω την αποθήκη. Να ξεκινήσω τα αγγλικά για τη θέση στο κεντρικό. Να γράψω στη Δήμητρα. Και τελευταίο, με πιο μικρά γράμματα, σαν να ντρεπόταν λίγο: Σεμινάριο κεραμικής.

Στη δουλειά, στο λογιστήριο μιας μεγάλης αλυσίδας καταστημάτων, η Μαρίνα ήταν εκείνη που έκλεινε τον μήνα πρώτη. Οι συνάδελφοι τη ρωτούσαν πώς τα προλαβαίνει όλα. «Με λίστες», χαμογελούσε. Για τη λίστα στο ψυγείο δεν έλεγε τίποτα. Το «Να γράψω στη Δήμητρα» ήταν εκεί από τον Μάρτιο. Τώρα ήταν Οκτώβριος.

Ένα Σάββατο πρωί αποφάσισε να ξεκινήσει από το πιο εύκολο: την αποθήκη. Ήταν το πιο βαρετό της λίστας, άρα, σκέφτηκε, το πιο ακίνδυνο. Κατέβηκε με σακούλες σκουπιδιών και γάντια, άναψε τη γυμνή λάμπα και άρχισε να ανοίγει κουτιά.

Στο τρίτο κουτί, τυλιγμένο σε μια παλιά εφημερίδα, βρήκε ένα κανατάκι.

Ήταν μικρό, στραβό, με ένα χερούλι που έγερνε προς τα έξω και με τα σημάδια από δαχτυλάκια ακόμα πάνω στον πηλό. Το είχε φτιάξει στα εννιά της, στην αυλή της γιαγιάς της στο χωριό, ένα καλοκαίρι που έβρεχε κάθε απόγευμα και η γιαγιά, για να μην πλήττει η μικρή, της είχε δείξει πώς να πλάθει τη λάσπη από το ρέμα. Είχαν βάλει το κανατάκι να ξεραθεί στο περβάζι. Η γιαγιά το είχε κρατήσει σε ένα ράφι της κουζίνας της για είκοσι πέντε χρόνια. Όταν η γιαγιά έφυγε από τη ζωή, κάποιος το τύλιξε σε εφημερίδα και το έβαλε σε ένα κουτί, κι η Μαρίνα το είχε ξεχάσει.

Κάθισε στο τιμμεντένιο σκαλί της αποθήκης με το κανατάκι στα χέρια. Έξω ακουγόταν το καρότσι κάποιου γείτονα, μια τηλεόραση, ένα παιδί που φώναζε. Εκείνη ένιωσε τα δάχτυλά της να ταιριάζουν, σχεδόν ακριβώς, στα σημάδια των παιδικών δαχτύλων πάνω στον πηλό. Και τότε, με έναν τρόπο που δεν θα μπορούσε να εξηγήσει σε κανέναν, κατάλαβε δύο πράγματα μαζί.

Το πρώτο ήταν ότι το «Σεμινάριο κεραμικής» δεν ήταν χόμπι. Ήταν το πιο παλιό πράγμα που είχε αγαπήσει ποτέ, πολύ πριν από τις λίστες, τα λογιστικά και τη θέση στο κεντρικό. Το είχε γράψει με τα πιο μικρά γράμματα όχι επειδή ήταν ασήμαντο, αλλά επειδή ήταν το πιο σημαντικό, και φοβόταν να το παραδεχτεί.

Το δεύτερο ήταν μια φωτογραφία που θυμήθηκε ξαφνικά: η ίδια και η Δήμητρα, δεκαοχτώ χρονών, στο ίδιο χωριό, στην ίδια αυλή, με τη γιαγιά να τις κοιτάζει από το παράθυρο. Η Δήμητρα ήταν η μόνη από τους φίλους της που είχε γνωρίσει τη γιαγιά της. Η μόνη που θα καταλάβαινε, χωρίς εξηγήσεις, τι σήμαινε αυτό το στραβό κανατάκι.

Και ήταν ο άνθρωπος στον οποίο δεν μιλούσε εδώ και επτά μήνες.

1.3 Αυτό που αναβάλλεις δεν περιμένει ήσυχα

Νομίζουμε ότι ένα πράγμα που αναβάλλουμε μένει εκεί που το αφήσαμε, σαν φάκελος σε ράφι. Δεν είναι έτσι. Μοιάζει περισσότερο με τη βάρκα στον μόλο: φαίνεται ίδια από μακριά, ενώ από μέσα αλλάζει.

Το «Να γράψω στη Δήμητρα» δεν ήταν τον Οκτώβριο το ίδιο πράγμα που ήταν τον Μάρτιο. Τον Μάρτιο ήταν ένα μήνυμα: δύο γραμμές, μια συγγνώμη για τα λόγια που ειπώθηκαν εκείνο το βράδυ του Φεβρουαρίου, ένα «μου λείπεις». Τον Οκτώβριο ήταν βουνό. Γιατί τώρα η Μαρίνα δεν θα έπρεπε να εξηγήσει μόνο τα λόγια του Φεβρουαρίου. Θα έπρεπε να εξηγήσει και τη σιωπή επτά μηνών. Κάθε εβδομάδα που περνούσε, το μήνυμα γινόταν λίγο πιο δύσκολο. Και επειδή γινόταν πιο δύσκολο, το ανέβαλλε ξανά.

Αυτός είναι ο κύκλος που κρατά δεμένους τόσους ανθρώπους στον μόλο:

Αναβάλλεις, γιατί κάτι είναι δύσκολο. Η αναβολή το κάνει πιο δύσκολο. Και το πιο δύσκολο το αναβάλλεις ακόμα περισσότερο.

Υπάρχει και κάτι πιο αθόρυβο. Τα πράγματα που αναβάλλεις δεν μένουν μόνο στη λίστα· μένουν και μέσα σου. Η

τόταν όταν άκουγε ένα τραγούδι από τα φοιτητικά τους χρόνια, όταν έβλεπε μια φωτογραφία κοινών φίλων, όταν περνούσε από το καφέ όπου έκαναν τα γενέθλιά τους. Κάθε φορά, για λίγα δευτερόλεπτα, πλήρωνε ένα μικρό αντίτιμο: λίγη ενοχή, λίγη λύπη, λίγη κούραση. Πολλά μικρά αντίτιμα, κάθε μέρα, για μήνες, κάνουν το νερό που λιμνάζει στο αμπάρι. Είναι η κούραση που νιώθεις ακόμα κι όταν δεν έχεις κάνει τίποτα.

Ό,τι δεν βρίσκει δρόμο προς τα έξω δεν χάνεται.
Μένει μέσα σου και γίνεται βάρος.

Υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά του ίδιου νόμου, και είναι πολύ πιο ελπιδοφόρα. Αν το βάρος έρχεται από την κίνηση που δεν έγινε, τότε αρκεί μια μικρή κίνηση για να αρχίσει να ελαφραίνει. Μια βάρκα δεν χρειάζεται να διασχίσει το πέλαγος για να σωθεί. Χρειάζεται να λυθεί το σκοινί και να βγει, έστω για μισή ώρα, ως την άκρη του κόλπου. Το νερό αρχίζει να κυλά ξανά από την πρώτη κίνηση. Αυτό το βιβλίο είναι, στο βάθος, ένα βιβλίο για την πρώτη κίνηση.

. . .

Εκείνο το Σάββατο, η Μαρίνα δεν έγραψε στη Δήμητρα. Θα ήταν ωραίο να σου πω ότι σηκώθηκε από το σκαλί, έβγαλε το κινητό και έστειλε το μήνυμα, αλλά δεν έγινε έτσι. Έκανε κάτι πιο μικρό, και, όπως αποδείχτηκε, πιο σημαντικό.

Ανέβηκε στην κουζίνα και ακούμπησε το κανατάκι πάνω στο ψυγείο, ακριβώς πάνω από τη λίστα, εκεί που θα το έβλεπε κάθε πρωί. Ύστερα πήρε το μπλε στυλό και, δίπλα σε κάθε γραμμή, έγραψε ένα γράμμα. Ένα Π για όσα ήταν πέτρες: πράγματα που απλώς βάραιναν και δεν της έλεγαν τίποτα για τη ζωή της, όπως η εφορία ή ο οδοντίατρος. Κι ένα Σ για όσα

ήταν σπόροι: πράγματα που, αν τα άφηνε να βγουν έξω, θα μεγάλωναν κάτι μέσα της. Τα αγγλικά. Το σεμινάριο. Η Δήμητρα.

Η αποθήκη, παρεμπιπτόντως, έμεινε μισοτακτοποιημένη. Την κοίταξε, γελώντας λίγο με τον εαυτό της, και της έβαλε κι αυτής ένα Π. Μια πέτρα μπορεί να περιμένει μια εβδομάδα. Ένας σπόρος που περιμένει πολύ, όμως, κινδυνεύει να γίνει κι αυτός πέτρα.

1.4 Σπόροι και πέτρες

Δεν είναι όλα όσα αναβάλλεις ίδια. Και ένας λόγος που οι περισσότερες συμβουλές για την αναβλητικότητα δεν κρατάνε πολύ είναι ότι τα αντιμετωπίζουν όλα σαν να ήταν ίδια.

Οι **πέτρες** είναι τα πράγματα που πρέπει να γίνουν, αλλά δεν σε αφορούν βαθιά: ο οδοντίατρος, τα έντυπα, ένα βαρετό email. Τα αναβάλλεις γιατί είναι δυσάρεστα. Το συναίσθημα που αποφεύγεις είναι μικρό, και η λύση τους είναι συνήθως απλή: να τα κάνεις μικρά, να τους δώσεις μέρα και ώρα, να τα ξεφορτωθείς. Είναι σαν το νερό που μαζεύεται στον πάτο της βάρκας: πρέπει να βγει, αλλιώς η βάρκα βαραίνει, αλλά κανείς δεν θυμάται ένα ταξίδι για το νερό που έβγαλε από τον πάτο.

Οι **σπόροι** είναι αλλιώς. Είναι τα πράγματα που αγαπάς: το βιβλίο που θέλεις να γράψεις, η αλλαγή δουλειάς, η κουβέντα που χρωστάς σε κάποιον, το ταλέντο που άφησες στην άκρη. Τους σπόρους δεν τους αναβάλλεις επειδή είναι βαρετοί. Τους αναβάλλεις επειδή είναι σημαντικοί. Επειδή, αν τους πιάσεις και δεν πάει καλά, θα χάσεις κάτι που μετράει: την ελπίδα, την εικόνα σου, μια φίλια, ένα όνειρο που, όσο έμενε όνειρο, δεν μπορούσε να αποτύχει. Είναι η μηχανή που ο ιδιοκτήτης της βάρκας φοβάται να ανάψει.

Γι' αυτό συμβαίνει το πιο παράδοξο της αναβολής: όσο περισσότερο θέλεις κάτι, τόσο περισσότερο το αναβάλλεις.

Και να η διαφορά που μετράει περισσότερο. Μια πέτρα που αναβάλλεις μένει πέτρα· απλώς σε κουράζει. Ένας σπόρος που αναβάλλεις πολύ καιρό αρχίζει σιγά σιγά να βαραίνει σαν πέτρα. Το μήνυμα στη Δήμητρα ήταν σπόρος τον Μάρτιο. Τον Οκτώβριο είχε αρχίσει να γίνεται πέτρα. Ακόμα δεν είχε γίνει. Αλλά πήγαινε προς τα εκεί.

Γι' αυτό η πρώτη δουλειά δεν είναι να ξεκινήσεις. Είναι να δεις τι κρατάς. Ποια από τα πράγματα που αναβάλλεις είναι πέτρες, και ποια σπόροι που περιμένουν. Και ανάμεσα στους σπόρους, ποιος είναι εκείνος που, αν τον αφήσεις λίγο ακόμα, θα αρχίσει να σαπίζει από μέσα, όπως το ξύλο μιας βάρκας που δεν βγήκε ποτέ.

Στα επόμενα κεφάλαια θα πάρουμε έναν σπόρο από το χέρι και θα τον περάσουμε από τέσσερις απλές ερωτήσεις, με μια συγκεκριμένη σειρά. Η Μαρίνα θα τις περάσει μαζί σου: με τα αγγλικά της, με το σεμινάριο, με το στραβό κανατάκι πάνω στο ψυγείο, και με εκείνο το μήνυμα των δύο γραμμών που έγινε βουνό.

Προς το παρόν, φτάνει να κάνεις ό,τι έκανε εκείνη το Σάββατο. Τίποτα παραπάνω.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Πάρε ένα χαρτί και ένα στυλό. Όχι το κινητό· κάτι που μπορείς να κολήσεις σε μια πόρτα.

- 1 Γράψε όλα όσα αναβάλλεις αυτόν τον καιρό, μεγάλα και μικρά, χωρίς σειρά και χωρίς να κρίνεις.

- 2 Δίπλα σε καθένα, γράψε ένα Π αν είναι πέτρα ή ένα Σ αν είναι σπόρος. Αν δεν είσαι σίγουρος, ρώτα τον εαυτό σου: «Αν αυτό γινόταν αύριο, θα ένιωθα απλώς ανακούφιση ή θα ένιωθα ότι μεγάλωσα λίγο;»

- 3 Κύκλωσε τον έναν σπόρο που σε βαραίνει περισσότερο. Αυτόν θα τον κουβαλάμε μαζί σε όλο το βιβλίο.

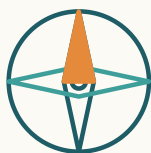
- 4 Βρες ένα μικρό αντικείμενο που σου θυμίζει αυτόν τον σπόρο, όπως το κανατάκι της Μαρίνας, και βάλ' το κάπου που θα το βλέπεις κάθε πρωί.

Μια βάρκα δεν σώζεται διασχίζοντας το πέλαγος. Σώζεται τη μέρα που λύνεται το σκοινί. Σήμερα δεν χρειάζεται να το λύσεις.
Χρειάζεται μόνο να δεις ποια βάρκα είναι δική σου.

2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το θέλω πραγματικά;

2.1 Σε ποιο λιμάνι πας;

Οι παλιοί ναυτικοί έλεγαν ότι ο άνεμος δεν είναι ποτέ ούτε καλός ούτε κακός. Ο ίδιος βοριάς που σπρώχνει το ένα καϊκι στο λιμάνι του, το άλλο το βγάζει από τη ρότα του. Ο άνεμος απλώς φυσάει. Το αν θα σε βοηθήσει εξαρτάται από ένα πράγμα μόνο: από το αν ξέρεις πού πας.

Ο Σενέκας το είπε με μια φράση που οι ναυτικοί θα αναγνώριζαν αμέσως: «Για όποιον δεν ξέρει σε ποιο λιμάνι πηγαίνει, κανένας άνεμος δεν είναι ούριος».

Πολλά από όσα αναβάλλουμε δεν τα αναβάλλουμε επειδή είναι δύσκολα. Τα αναβάλλουμε επειδή, κάπου βαθιά, δεν είμαστε σίγουροι ότι τα θέλουμε. Ή επειδή θέλουμε κάτι άλλο από αυτό που νομίζουμε ότι θέλουμε. Στέκεσαι μπροστά σε ένα έργο, ένα βιβλίο, μια αίτηση, και ο άνεμος φυσάει: έχεις χρόνο, έχεις τα μέσα, έχεις ακόμα και τη διάθεση. Κι όμως, τα πανιά

δεν φουσκώνουν. Γιατί κανένας άνεμος δεν βοηθά ένα σκάφος που δεν έχει αποφασίσει σε ποιο λιμάνι πηγαίνει.

Πριν ρωτήσεις «πώς θα το κάνω;», ρώτα «το θέλω πραγματικά;».

Η ερώτηση μοιάζει απλή. Δεν είναι. Γιατί μέσα μας μιλούν δύο φωνές που λένε και οι δύο «θέλω», και σπάνια λένε το ίδιο πράγμα.

2.2 Θέλω ή πρέπει να θέλω;

Η πρώτη φωνή κοιτάζει μακριά. Βλέπει μια εικόνα του εαυτού σου στο μέλλον: στη νέα θέση, με το βιβλίο τυπωμένο, πιο υγιή, πιο ήρεμο, πιο ελεύθερο. Αυτή η φωνή δεν θέλει ακριβώς· περιμένει. Είναι η **προσδοκία**: αυτό που περιμένεις από τη ζωή σου και από τον εαυτό σου.

Η δεύτερη φωνή κοιτάζει πίσω και κοντά. Ξέρει τι σου άρεσε πάντα, τι σε έκανε να ξεχνάς την ώρα, τι σε τραβούσε από παιδί, πριν μάθεις τι «πρέπει». Αυτή η φωνή δεν περιμένει τίποτα· απλώς τραβάει. Είναι η **επιθυμία**: η έλξη που νιώθεις τώρα, από όσα έχεις ήδη ζήσει.

Όταν οι δύο φωνές λένε το ίδιο, τα πανιά φουσκώνουν από μόνα τους. Δεν χρειάζεσαι θέληση ούτε προθεσμία. Το έχεις ζήσει: εκείνες τις λίγες φορές που κάτι που ήθελες να πετύχεις ήταν και κάτι που σου άρεσε να κάνεις, η μέρα κυλούσε χωρίς να την καταλάβεις.

Όταν όμως λένε άλλα, κολλάς. Και κολλάς με δύο τρόπους, που είναι ακριβώς αντίθετοι.

Ο πρώτος είναι **το όνειρο που δεν πατά πουθενά**. Η προσδοκία είναι μεγάλη και λαμπερή, αλλά η επιθυμία για τον

δρόμο είναι μικρή. Θέλεις να έχεις γράψει ένα βιβλίο, αλλά δεν σου αρέσει να γράφεις. Θέλεις να είσαι σε φόρμα, αλλά σιχαίνεσαι το γυμναστήριο. Θέλεις τον προορισμό, όχι το ταξίδι. Αυτά τα όνειρα τα αναβάλλεις για πάντα, γιατί κάθε φορά που πας να ξεκινήσεις, συναντάς έναν δρόμο που δεν σε τραβάει καθόλου.

Ο δεύτερος είναι η **ρουτίνα που δεν πάει πουθενά**. Η επιθυμία είναι ζωντανή, αλλά δεν της αφήνεις καμία προσδοκία. Κάτι σε τραβάει, το νιώθεις, αλλά του λες «τι να το κάνεις;», «σε αυτή την ηλικία;», «αυτό δεν είναι για σοβαρούς ανθρώπους». Αυτά τα πράγματα δεν τα αναβάλλεις επειδή δεν τα θέλεις. Τα αναβάλλεις επειδή δεν τους επιτρέπεις να σημαίνουν κάτι.

. . .

Η Μαρίνα είχε και τα δύο στη λίστα της, το ένα κάτω από το άλλο, χωρίς να το ξέρει.

Τα αγγλικά ήταν η προσδοκία. Η θέση στο κεντρικό ήταν αυτό που περίμενε χρόνια: γραφείο με παράθυρο, ομάδα δική της, ο μισθός που θα της επέτρεπε επιτέλους να αλλάξει σπίτι. Τη θέση τη φανταζόταν συχνά, με πολλές λεπτομέρειες. Τα αγγλικά, όμως, δεν τα φανταζόταν ποτέ. Είχε αγοράσει δύο βιβλία με ασκήσεις, που περίμεναν στο κομοδίνο κάτω από ένα περιοδικό. Κάθε φορά που άνοιγε το πρώτο, ένιωθε την ίδια βαριά, γκριζα αίσθηση που ένιωθε στο σχολείο πριν από ένα διαγώνισμα. Ήθελε τη θέση. Τον δρόμο δεν τον ήθελε καθόλου.

Η κεραμική ήταν το αντίθετο. Εκεί η επιθυμία ήταν τόσο ζωντανή, που από εκείνο το Σάββατο στην αποθήκη, κάθε πρωί, όταν κοίταζε το στραβό κανατάκι πάνω στο ψυγείο, ένιωθε τα δάχτυλά της να θέλουν να πιάσουν πηλό. Αλλά δεν

της επέτρεπε τίποτα παραπάνω. «Τριάντα οχτώ χρονών λογίστρια», έλεγε στον εαυτό της, «να πάει να φτιάχνει κανατάκια». Το έλεγε με ένα χαμόγελο, σαν αστείο. Δεν ήταν αστείο.

2.3 Η μυρωδιά του πηλού

Το εργαστήρι ήταν σε ένα στενό δύο δρόμους πίσω από τη δουλειά της. Περνούσε από μπροστά του σχεδόν κάθε μέρα, πάντα βιαστικά, πάντα κοιτάζοντας το κινητό. Ένα βράδυ Τρίτης, που η σύσκεψη τελείωσε νωρίς και δεν είχε όρεξη να γυρίσει σπίτι, σταμάτησε.

Δεν μπήκε. Στάθηκε απέξω και κοίταξε από το τζάμι. Μέσα, κάτω από ένα κίτρινο φως, πέντε έξι άνθρωποι κάθονταν σε τροχούς, με τα χέρια γκρίζα ως τους αγκώνες. Ένας ηλικιωμένος κύριος με γυαλιά. Μια κοπέλα με μπλε μαλλιά. Μια γυναίκα περίπου στην ηλικία της, με ταγέρ κάτω από την ποδιά, σαν να είχε έρθει κι εκείνη κατευθείαν από ένα γραφείο.

Η πόρτα ήταν μισάνοιχτη. Και από τη χαραμάδα βγήκε μια μυρωδιά.

Ήταν η μυρωδιά του βρεγμένου πηλού: χώμα, νερό και κάτι σαν πέτρα μετά τη βροχή. Η Μαρίνα δεν τη σκέφτηκε. Τη μύρισε, και πριν προλάβει να καταλάβει τι γινόταν, ήταν ξανά εννιά χρονών, στην αυλή της γιαγιάς, με τη βροχή του απογεύματος να πέφτει στα κεραμίδια και τη λάσπη του ρέματος να κυλώνει στα χέρια της. Ταυτόχρονα, κι αυτό ήταν το παράξενο, ένιωσε κάτι να τεντώνεται και προς την άλλη μεριά: μια εικόνα του εαυτού της κάποιο βράδυ στο μέλλον, εκεί μέσα, σε έναν τροχό, με τα χέρια γκρίζα ως τους αγκώνες.

Δεν ήταν σκέψη. Ήταν βεβαιότητα, από εκείνες που δεν χρειάζονται αποδείξεις. Η μυρωδιά της είπε, με τον μόνο τρόπο

που ξέρουν να λένε οι μυρωδιές, κάτι πολύ απλό: «Αυτό είναι δικό σου».

Η γυναίκα με το ταγέρ σήκωσε το κεφάλι, την είδε στο τζάμι και της έγνεψε να μπει. Η Μαρίνα κοντοστάθηκε. Ύστερα μπήκε, ρώτησε τις ώρες, και έφυγε με ένα χαρτάκι στην τσέπη: δοκιμαστικό μάθημα, Πέμπτη στις επτά.

Δεν είχε δηλώσει σε τίποτα ακόμα. Αλλά για πρώτη φορά, το «Σεμινάριο κεραμικής» δεν ήταν πια γραμμένο με μικρά γράμματα.

. . .

Υπάρχει μια λέξη στη γλώσσα μας που λέει περισσότερα απ' όσα φαίνεται: λέμε ότι «οσμιζόμαστε» κάτι, όταν το καταλαβαίνουμε πριν το δούμε. Οι μυρωδιές έχουν έναν δικό τους δρόμο μέσα μας. Είναι η μόνη αίσθηση που φτάνει κατευθείαν στα κομμάτια του εγκεφάλου όπου ζουν η μνήμη και το συναίσθημα, χωρίς να περάσει πρώτα από τον «υπάλληλο υποδοχής» που ελέγχει όλες τις άλλες. Γι' αυτό μια μυρωδιά μπορεί να σε πάει είκοσι χρόνια πίσω σε ένα δευτερόλεπτο. Και γι' αυτό μπορεί, μερικές φορές, να σου πει τι θέλεις πριν προλάβει να σου το απαγορεύσει η λογική.

Δεν χρειάζεται να είναι κυριολεκτικά μυρωδιά. Είναι εκείνη η αίσθηση που αναγνωρίζεις, όταν τη συναντάς, σαν να τη θυμάσαι: η αίσθηση ότι κάτι σε τραβάει ταυτόχρονα από το παρελθόν σου και προς το μέλλον σου. Όταν τη νιώσεις, έχεις βρει το σημείο όπου οι δύο φωνές λένε το ίδιο. Εκεί φουσκώνουν τα πανιά.

2.4 Πόσο το θέλεις;

Η ερώτηση «το θέλω;» έχει μια παγίδα: σε σπρώχνει να απαντήσεις «ναι» ή «όχι». Και τα περισσότερα πράγματα που αναβάλλουμε δεν είναι ούτε «ναι» ούτε «όχι». Είναι «λίγο». Ή «εν μέρει». Ή «το ένα κομμάτι του ναι, το άλλο όχι».

Γι' αυτό η πιο χρήσιμη ερώτηση δεν είναι «το θέλω;» αλλά «πόσο το θέλω;». Και, πιο συγκεκριμένα: πόσο θέλω τον δρόμο, σε σχέση με το πόσο περιμένω τον προορισμό;

Δεν ψάχνεις το «πάρα πολύ». Ψάχνεις το **αρκετό, και από τις δύο μεριές**. Μια προσδοκία που σε συγκινεί και μια επιθυμία που σε τραβάει, περίπου στο ίδιο μέγεθος. Αν η προσδοκία είναι πολύ μεγαλύτερη, θα ονειρεύεσαι για πάντα χωρίς να ξεκινάς. Αν η επιθυμία είναι πολύ μεγαλύτερη, θα κάνεις κάτι που αγαπάς χωρίς να του επιτρέπεις να πάει πουθενά.

Η Μαρίνα το κατάλαβε την Πέμπτη, μετά το δοκιμαστικό μάθημα, και το κατάλαβε, παραδόξως, για τα αγγλικά.

Ο δάσκαλος του εργαστηρίου, ένας ήσυχος άνθρωπος με φρύδια ασπρισμένα από τη σκόνη του πηλού, δεν της έδειξε τίποτα με λόγια. Της έπιασε τα χέρια, τα ακούμπησε πάνω στον πηλό που γύριζε, και πίεσε απαλά, ώσπου η Μαρίνα να νιώσει μόνη της πόση δύναμη χρειαζόταν. Το ίδιο έκανε και με τους υπόλοιπους. Δεν διόρθωνε· οδηγούσε. Και η Μαρίνα, γυρίζοντας σπίτι με τα νύχια ακόμα γκρίζα, σκέφτηκε ότι έτσι της είχε δείξει και η γιαγιά της, εκείνο το καλοκαίρι στην αυλή.

Μπαίνοντας στην κουζίνα, κοίταξε τη λίστα. Και αναρωτήθηκε, για πρώτη φορά με ειλικρίνεια: «Τι είναι αυτό που θέλω στη θέση του κεντρικού;» Όχι τον μισθό· αυτόν τον περίμενε. Όχι το γραφείο με το παράθυρο. Κάτι άλλο, που έκρυβε κάτω από όλα αυτά.

Η απάντηση ήρθε αμέσως, και την ξάφνιασε. Στο κεντρικό, η θέση είχε μέσα και την εκπαίδευση των νέων συναδέλφων από όλα τα καταστήματα. Αυτό ήταν. Αυτό ήθελε. Να πιάνει τα χέρια κάποιου και να τον αφήνει να νιώσει μόνος του πόση δύναμη χρειάζεται. Και επειδή οι μισοί συνάδελφοι στα καταστήματα του εξωτερικού δεν μιλούσαν ελληνικά, χρειάζονταν τα αγγλικά.

Τα αγγλικά δεν ήταν πια ένα διαγώνισμα ανάμεσα σε εκείνη και έναν μισθό. Ήταν ο δρόμος προς κάτι που αγαπούσε. Η επιθυμία είχε βρει την προσδοκία.

Δεν έγιναν ξαφνικά ευχάριστα. Το βιβλίο με τις ασκήσεις ήταν το ίδιο βαρετό. Αλλά όταν το άνοιξε, εκείνο το βράδυ, για είκοσι λεπτά, δεν ένιωσε το γκρίζο βάρος του διαγωνίσματος. Ένιωσε κάτι σαν τον πηλό κάτω από τα δάχτυλα: δύσκολο, αλλά δικό της.

Και η Δήμητρα; Η Δήμητρα έμενε ακόμα στη λίστα. Εκεί η ερώτηση «το θέλω;» είχε από καιρό απάντηση. Το εμπόδιο ήταν άλλο, και θα το συναντήσουμε σε λίγο, όταν θα ρωτήσουμε τι φοβόμαστε.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Πάρε τον σπόρο που κύκλωσες στο προηγούμενο κεφάλαιο. Αυτόν, και κανέναν άλλο.

- 1 Γράψε σε μία πρόταση τι **περιμένεις** να γίνει, αν τον αφήσεις να βγει έξω. Μια εικόνα από το μέλλον, όσο πιο συγκεκριμένη μπορείς.

- 2 Γράψε σε μία πρόταση τι σε **τραβάει** σε αυτόν τώρα, από όσα έχεις ήδη ζήσει. Πότε ένιωσες για πρώτη φορά αυτή την έλξη;

- 3 Δίπλα σε καθεμία βάλε έναν αριθμό από το 1 ως το 5. Αν η πρώτη είναι πολύ μεγαλύτερη, ψάξε μέσα στην εικόνα το κομμάτι που αγαπάς στ' αλήθεια. Αν η δεύτερη, επέτρεψε στον εαυτό σου να περιμένει κάτι από αυτό που αγαπάς.

- 4 Ψάξε τη δική σου «μυρωδιά του πηλού»: ένα μέρος, έναν ήχο, ένα αντικείμενο που σου λέει «αυτό είναι δικό σου». Πήγαινε κοντά του αυτή την εβδομάδα. Όχι για να ξεκινήσεις. Μόνο για να σταθείς απέξω και να κοιτάξεις από το τζάμι.

Δεν χρειάζεται να το θέλεις πάρα πολύ. Χρειάζεται να το θέλεις αρκετά, και από τις δύο μεριές. Τότε κάθε άνεμος γίνεται ούριος.

3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Γιατί κερδίζει το κοντινό

3.1 Τα φώτα της ακτής

Όποιος έχει ταξιδέψει νύχτα με καϊκι κοντά σε στεριά ξέρει μια παράξενη ψευδαίσθηση. Στον ορίζοντα, πολύ μακριά, αναβοσβήνει ο φάρος: ένα σταθερό, σοβαρό φως, που σου δείχνει πού είναι το λιμάνι σου. Πιο κοντά, πάνω στην ακτή, ανάβουν τα φώτα μιας ταβέρνας, ενός μπαλκονιού, ενός αυτοκινήτου που περνά. Και αυτά τα κοντινά φώτα, που δεν σου λένε τίποτα για τη ρότα σου, φαίνονται πιο δυνατά από τον φάρο.

Δεν είναι. Είναι απλώς πιο κοντά.

Οι παλιοί καπεταναίοι μάθαιναν στους νέους να μη γελιούνται. «Το φως που σε τραβάει δεν είναι πάντα το φως που σε οδηγεί», τους έλεγαν. Ο νέος ναύτης, κουρασμένος, με το κρύο στα κόκαλα, ήθελε να στρίψει προς τα κοντινά φώτα, εκεί όπου φαινόταν ζεστασιά και κόσμος. Ο καπετάνιος κρατούσε το τιμόνι στον φάρο.

Ό,τι είναι κοντά φαίνεται μεγαλύτερο. Ό,τι είναι μακριά φαίνεται μικρότερο από όσο είναι.

Με τον ίδιο τρόπο μετρά και ο νους μας. Το μεγάλο σχέδιο της ζωής σου, το βιβλίο, η νέα δουλειά, η υγεία σου σε δέκα χρόνια, είναι ο φάρος: σημαντικό, αληθινό, αλλά μακριά. Η ευχαρίστηση της στιγμής, το κινητό, μια σειρά, ένας καφές ακόμα, είναι τα φώτα της ακτής: μικρά, αλλά δίπλα σου. Και τη στιγμή που πρέπει να διαλέξεις, το κοντινό φαίνεται πάντα πιο δυνατό.

Οι ψυχολόγοι που μελετούν πώς παίρνουμε αποφάσεις έχουν δείξει ακριβώς αυτό: μια μικρή ανταμοιβή τώρα μας φαίνεται μεγαλύτερη από μια μεγάλη ανταμοιβή αργότερα, και η διαφορά μεγαλώνει όσο το «τώρα» πλησιάζει. Αν σε ρωτήσουν το πρωί, θα πεις ότι το βράδυ θα διαβάσεις. Το βράδυ, με το κινητό στο χέρι, το «αύριο» φαίνεται ξαφνικά πολύ καλύτερη ιδέα.

Ο Αριστοτέλης είχε μια λέξη γι' αυτό: ακρασία. Να ξέρεις τι είναι καλύτερο και να ενδίδεις στο άμεσο. Δεν τη θεωρούσε κακία, αλλά ανθρώπινη αδυναμία: η γνώση είναι εκεί, απλώς τη στιγμή της απόφασης τη σκεπάζει η εγγύτητα.

Γι' αυτό η αναβολή δεν είναι έλλειψη χαρακτήρα. Είναι ο τρόπος που ο νους μετρά τις αποστάσεις. Και αν το καταλάβεις αυτό, σταματάς να παλεύεις με τον εαυτό σου και αρχίζεις να αλλάζεις τις αποστάσεις.

. . .

Την Κυριακή μετά το δοκιμαστικό, η Μαρίνα είχε αποφασίσει. Είκοσι λεπτά αγγλικά, στις εννιά το βράδυ, μετά το φαγητό. Το

βιβλίο με τις ασκήσεις ήταν πάνω στο τραπέζι της κουζίνας από το πρωί, ανοιχτό στη σελίδα που την περιέμενε.

Στις εννιά παρά δέκα, πλένοντας τα πιάτα, το κινητό της δονήθηκε. Ήταν ένα μήνυμα από την ομάδα της δουλειάς, μια φωτογραφία από τα γενέθλια ενός συναδέλφου. Τη σχολίασε. Ύστερα είδε μια ειδοποίηση για ένα βίντεο. Ύστερα ένα άλλο. Ύστερα μια συνταγή που θα ήθελε να δοκιμάσει, ένα κουτάβι σε ένα μπαλκόνι, μια ηθοποιό που δεν θυμόταν σε ποια σειρά την είχε δει.

Όταν σήκωσε τα μάτια, η ώρα ήταν δέκα και μισή. Το βιβλίο ήταν ακόμα ανοιχτό στην ίδια σελίδα. Και η Μαρίνα ένιωσε το γνώριμο, βαρύ αίσθημα που ξέρουν όλοι όσοι αναβάλλουν: όχι μόνο ότι δεν έκανε αυτό που ήθελε, αλλά ότι δεν έκανε ούτε κάτι άλλο που να άξιζε. Δεν ξεκουράστηκε. Δεν διασκέδασε. Απλώς πέρασε μιάνιση ώρα κοιτάζοντας τα φώτα της ακτής.

Πριν από λίγες εβδομάδες θα έλεγε στον εαυτό της «είσαι απαράδεκτη». Τώρα κοίταξε το κανατάκι πάνω στο ψυγείο και είπε κάτι άλλο: «Ήταν πολύ κοντά. Και τα αγγλικά ήταν πολύ μακριά».

3.2 Το πανί και το κύτος

Υπάρχει όμως και κάτι που δεν το λένε συνήθως τα βιβλία για την αναβλητικότητα, και αξίζει να το ακούσεις πριν πάμε στις λύσεις: η δύναμη που σε κρατά πίσω δεν είναι εχθρός σου.

Σε κάθε σκάφος που ταξιδεύει δουλεύουν δύο αντίθετες δυνάμεις. Το πανί τραβά μπροστά, προς τον προορισμό, με τον άνεμο του μέλλοντος. Το κύτος, το ίδιο το σώμα της βάρκας, αντιστέκεται: βυθισμένο στο νερό, το σπρώχνει, βαραίνει, καθυστερεί. Ένας άπειρος ναύτης θα ήθελε να το κάνει όσο πιο ελαφρύ γίνεται, για να πετάει πάνω στο κύμα. Ένας έμπειρος ξέρει ότι αυτή ακριβώς η αντίσταση, το βάρος κάτω από την

ίσαλο και η καρίνα που κόβει το νερό, κρατά τη βάρκα όρθια και στη ρότα της. Χωρίς αυτήν, ο πρώτος δυνατός αέρας θα την έσπρωχνε στο πλάι ή θα την αναποδογύριζε.

Μέσα σου υπάρχουν κι αυτά τα δύο. Το ένα κομμάτι σου κοιτάζει μπροστά και βιάζεται: θέλει να φτάσει, να γίνει, να το δει τελειωμένο. Το άλλο κοιτάζει πίσω και καθυστερεί: θυμάται τι πόνεσε, τι κόστισε, τι δεν πέτυχε, και αντιστέκεται. Η αναβολή είναι η φωνή αυτού του δεύτερου κομματιού. Και, όσο κι αν σε εκνευρίζει, κάνει μια σημαντική δουλειά: σε προστατεύει από το να καείς.

Οι αρχαίοι Έλληνες είχαν έναν μύθο γι' αυτό. Ο Ίκαρος, με τα φτερά από κερί που του έφτιαξε ο πατέρας του, πέταξε τόσο ψηλά και τόσο γρήγορα προς τον ήλιο, που το κερί έλιωσε και έπεσε στη θάλασσα. Δεν του έλειπε η ορμή. Του έλειπε το κομμάτι που θα του έλεγε «πιο αργά».

Υπάρχει και ο αντίθετος κίνδυνος, και τον ξέρουμε καλά: το κύτος που έχει βαρύνει τόσο, που δεν κουνιέται πια. Η βάρκα του πρώτου κεφαλαίου, που σαπίζει δεμένη στον μόλο, με το νερό να λιμνάζει στο αμπάρι.

Το ζητούμενο, λοιπόν, δεν είναι να νικήσεις τη φωνή που καθυστερεί. Είναι να την αφήσεις να κάνει τη δουλειά της, όχι περισσότερο. Ο ρυθμός ενός καλού ταξιδιού γεννιέται ακριβώς από αυτά τα δύο: από το πανί που τραβά και το κύτος που αντιστέκεται. Όταν ισορροπούν, το σκάφος προχωρά σταθερά, ούτε αναποδογυρίζει ούτε μένει ακίνητο.

. . .

Την Πέμπτη, στο δεύτερο μάθημα, η Μαρίνα κάθισε για πρώτη φορά μόνη της στον τροχό.

Ο δάσκαλος τής έδειξε πώς να βάλει τον πηλό στο κέντρο, πώς να βρέξει τα χέρια, πώς να πατήσει το πεντάλ. Ύστερα

πήγε στον επόμενο. Η Μαρίνα, που ήθελε τόσο πολύ να φτιάξει επιτέλους ένα κανάτι σαν της γιαγιάς της, πάτησε το πεντάλ δυνατά και πίεσε τον πηλό να ανέβει. Ο πηλός ανέβηκε για ένα δευτερόλεπτο, ύστερα έγειρε, ύστερα άνοιξε στο πλάι σαν λουλούδι και κατέρρευσε.

Ξαναδοκίμασε. Αυτή τη φορά φοβήθηκε να πιέσει και τον άγγιξε τόσο ελαφρά, που ο πηλός γύριζε και γύριζε κάτω από τα δάχτυλά της χωρίς να αλλάζει καθόλου σχήμα.

Ο δάσκαλος γύρισε, κάθισε δίπλα της και είπε μόνο μία φράση, χαμηλόφωνα, σαν να ήταν κάτι αυτονόητο: «Αν βιάζεσαι, ο πηλός ανοίγει. Αν φοβάσαι, δεν ανεβαίνει».

Ύστερα της έπιασε τα χέρια. Πάτησε το πεντάλ πιο αργά. Της έδειξε να στηρίζει τον αγκώνα στο γόνατο, για να μένουν τα χέρια σταθερά, και να πιέζει απαλά αλλά χωρίς να σταματά. «Πρώτα κεντράρεις», είπε. «Μετά ανεβαίνεις. Το κέντρο είναι το μισό κανάτι».

Η Μαρίνα δεν έφτιαξε κανάτι εκείνο το βράδυ. Έφτιαξε ένα μικρό, χοντρό κύπελλο, στραβό σχεδόν όσο το κανατάκι της παιδικής της ηλικίας. Αλλά το κύπελλο στάθηκε. Και γυρίζοντας σπίτι, με τη μυρωδιά του πηλού ακόμα στα χέρια, σκέφτηκε ότι το ίδιο ακριβώς είχε πάθει με τα αγγλικά: τότε πίεζε τον εαυτό της να τα τελειώσει όλα μονομιάς, και κατέρρεε, τότε τα άγγιζε τόσο φοβισμένα, που δεν άλλαζε τίποτα.

3.3 Φέρε τον φάρο πιο κοντά

Αφού το κοντινό κερδίζει επειδή είναι κοντά, η λύση δεν είναι να γίνεις πιο δυνατός. Είναι να αλλάξεις τις αποστάσεις. Υπάρχουν τρεις απλοί τρόποι, και η Μαρίνα τους δοκίμασε και τους τρεις την επόμενη εβδομάδα.

Πρώτος: φέρε το μακρινό πιο κοντά. Ο φάρος φαίνεται μικρός γιατί είναι αφηρημένος: «η θέση στο κεντρικό», «η

υγεία μου», «το βιβλίο». Κάνε τον συγκεκριμένο και ορατό. Η Μαρίνα έγραψε σε ένα χαρτάκι το όνομα μιας συναδέλφου από το κατάστημα της Σόφιας, που θα μπορούσε να εκπαιδεύσει αν έπαιρνε τη θέση: μια κοπέλα που της είχε στείλει κάποτε ένα ευγενικό email σε σπαστά ελληνικά, και το κόλλησε στο εξώφυλλο του βιβλίου με τις ασκήσεις. Τα αγγλικά δεν ήταν πια «για μια θέση». Ήταν για εκείνη.

Δεύτερος: σπρώξε το κοντινό λίγο πιο μακριά. Τα φώτα της ακτής νικούν γιατί είναι στο χέρι σου. Βάλε τα λίγο πιο πέρα. Η Μαρίνα άφηνε πια το κινητό στο υπνοδωμάτιο, στον φορτιστή, πριν καθίσει στην κουζίνα. Δεν το απαγόρευσε στον εαυτό της· απλώς το έβαλε δέκα βήματα μακριά. Δέκα βήματα ήταν αρκετά για να της θυμίζουν ότι διαλέγει.

Τρίτος: κάνε την πρώτη κίνηση στο μέγεθος της στιγμής. Τα είκοσι λεπτά της είχαν φανεί λίγα την Κυριακή το πρωί. Την Κυριακή το βράδυ, απέναντι στα φώτα της ακτής, ήταν βουνό. Το βουνό δεν σκαρφαλώνεται μονομιάς. Η Μαρίνα αποφάσισε κάτι σχεδόν αστείο: μία άσκηση. Μόνο μία. Μετά, αν ήθελε, μπορούσε να σταματήσει. Τις περισσότερες βραδιές δεν σταμάτησε στη μία. Αλλά το ότι μπορούσε να σταματήσει ήταν αυτό που την έκανε να ξεκινήσει.

Ήταν, σκέφτηκε, ακριβώς αυτό που της είχε πει ο δάσκαλος για τον πηλό. Μη βιάζεσαι, για να μην ανοίξει. Μη φοβάσαι, για να ανέβει. Πρώτα κεντράρεις. Και το κέντρο είναι πάντα πιο μικρό από όσο νομίζεις: μία άσκηση, ένα τηλεφώνημα, μία πρόταση, ένα κομμάτι πηλού που γυρίζει σταθερά κάτω από τα χέρια σου.

Στο τέλος της εβδομάδας είχε κάνει αγγλικά πέντε βράδια από τα επτά. Όχι πολύ. Αλλά περισσότερο από όσο τους τελευταίους οχτώ μήνες μαζί.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Ξαναπάρε τον σπόρο σου. Αυτή τη φορά θα αλλάξεις μόνο αποστάσεις.

- 1 Ποια είναι τα «φώτα της ακτής» που σε τραβάνε τη στιγμή που πας να ξεκινήσεις; Γράψε τα δύο ή τρία πιο συχνά.

- 2 Φέρε τον φάρο πιο κοντά: βρες ένα πρόσωπο, μια εικόνα ή ένα όνομα που κάνει τον σπόρο σου συγκεκριμένο, και βάλ' το εκεί όπου θα ξεκινάς.

- 3 Σπρώξε το κοντινό πιο μακριά: διάλεξε ένα από τα φώτα της ακτής και βάλ' το δέκα βήματα μακριά, την ώρα που έχεις αποφασίσει να ξεκινάς.

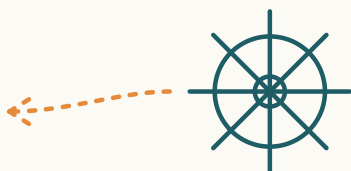
- 4 Βρες το «κέντρο»: ποια είναι η πιο μικρή κίνηση που μπορείς να κάνεις, τόσο μικρή που να μπορείς να σταματήσεις αμέσως μετά; Γράψ' τη και κάν' τη μία φορά αυτή την εβδομάδα.

Αν θιάζεσαι, ο πηλός ανοίγει. Αν φοβάσαι, δεν ανεβαίνει. Πρώτα κεντράρεις.

4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Μπορώ;

4.1 Ναύτης γίνεσαι στη θάλασσα

Κανείς δεν έμαθε ποτέ να κρατά τιμόνι διαβάζοντας για τη θάλασσα. Μπορείς να μάθεις απ' έξω όλα τα ονόματα των ανέμων, να ξέρεις τι είναι η πρύμνη και τι η πλώρη, να έχεις δει εκατό βίντεο με ιστιοφόρα που γέρνουν στο κύμα. Τη στιγμή που θα πιάσεις το τιμόνι, τίποτα από αυτά δεν θα σου πει πόση δύναμη χρειάζεται για να κρατήσεις τη ρότα όταν φυσάει από τα πλάγια. Αυτό το λένε μόνο τα χέρια σου.

Το ίδιο ισχύει για τους κόμπους. Ένας παλιός ναύτης μπορεί να δέσει μια θηλιά στο σκοτάδι, με το ένα χέρι, μέσα στη βροχή. Αν τον ρωτήσεις πώς το κάνει, θα σηκώσει τους ώμους. Δεν το ξέρει με το μυαλό· το ξέρει με τα δάχτυλα. Το έμαθε δένοντάς το χιλιάδες φορές, άσχημα στην αρχή, καλύτερα μετά.

Δεν περιμένεις να μπορείς για να ξεκινήσεις.
Ξεκινάς, και έτσι αρχίζεις να μπορείς.

Ο Αριστοτέλης το είπε πριν από είκοσι τρεις αιώνες, με μια φράση που ακούγεται σαν γρίφος: «Όσα πρέπει να τα μάθουμε για να τα κάνουμε, τα μαθαίνουμε κάνοντάς τα». Ο κιθαρωδός γίνεται κιθαρωδός παίζοντας κιθάρα. Ο χτίστης γίνεται χτίστης χτίζοντας.

Κι όμως, ένας από τους πιο συνηθισμένους λόγους που αναβάλλουμε είναι ακριβώς ο αντίθετος: «δεν είμαι έτοιμος ακόμα». Θα ξεκινήσω όταν μάθω περισσότερα. Όταν πάρω ένα πτυχίο ακόμα. Όταν νιώσω σίγουρος. Μόνο που η σιγουριά δεν έρχεται πριν από την κίνηση. Έρχεται μετά, σαν το φως που ανάβει αφού έχεις πατήσει τον διακόπτη.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η ερώτηση «μπορώ;» είναι λάθος. Είναι η δεύτερη σωστή ερώτηση, μετά το «το θέλω;». Απλώς πρέπει να την κάνεις με ειλικρίνεια, και όχι σαν δικαιολογία.

4.2 Τέσσερα πράγματα που ήδη έχεις

Τη Δευτέρα το πρωί, στο ταχυδρομείο της δουλειάς, ήρθε η ανακοίνωση που η Μαρίνα περίμενε τρία χρόνια: η θέση στο κεντρικό άνοιγε. Αιτήσεις σε έξι εβδομάδες. Συνέντευξη μπροστά σε επιτροπή, ένα μέρος της στα αγγλικά.

Τη διάβασε δύο φορές. Ύστερα έκλεισε το λάπτοπ, πήγε στην κουζίνα του γραφείου και στάθηκε μπροστά στην καφετιέρα χωρίς να βάλει καφέ.

Έξι εβδομάδες. Μετά από πέντε βράδια αγγλικά, ήξερε πολύ καλά πόσο λίγα ήξερε. Και αμέσως, σαν να περίμενε στη γωνία, εμφανίστηκε η γνώριμη φωνή: «Δεν είσαι έτοιμη. Θα

ξανανοίξει του χρόνου. Ως τότε θα έχεις κάνει έναν χρόνο αγγλικά, θα είσαι πιο σίγουρη. Γιατί να εκτεθείς τώρα;»

Ακουγόταν λογικό. Ακουγόταν σχεδόν σοφό. Ήταν, το ήξερε πια, η ίδια φωνή που κρατούσε τη βάρκα δεμένη στον μόλο.

Εκείνο το βράδυ, αντί να ανοίξει το βιβλίο με τις ασκήσεις, πήρε ένα φύλλο από το σημειωματάριο με τα τετραγωνάκια και έκανε κάτι που δεν είχε κάνει ποτέ για τον εαυτό της, παρόλο που το έκανε κάθε μήνα για τους λογαριασμούς της εταιρείας. Έκανε απογραφή.

Όταν ρωτάς «μπορώ;», στην πραγματικότητα ρωτάς τέσσερα πράγματα.

Τι ξέρω; Η γνώση που έχεις για αυτό που θέλεις να κάνεις. Η Μαρίνα έγραψε: «Ξέρω λογιστική καλύτερα από τους περισσότερους στο τμήμα. Ξέρω πώς δουλεύουν τα καταστήματα, τα έχω δει όλα από μέσα».

Σε τι στέκομαι; Αυτό που πιστεύεις αρκετά ώστε να το υπερασπιστείς. Έγραψε: «Πιστεύω ότι οι καινούργιοι μαθαίνουν καλύτερα όταν δεν φοβούνται να κάνουν λάθος. Το πιστεύω τόσο, που έχω τσακωθεί γι' αυτό με δύο προϊσταμένους».

Τι χάρισμα έχω; Αυτό που σου βγαίνει χωρίς να το έχεις μάθει, που οι άλλοι σου λένε ότι το έχεις, συχνά πριν το δεις εσύ. Εδώ σταμάτησε περισσότερη ώρα. Ύστερα έγραψε: «Υπομονή. Μου λένε ότι εξηγώ καλά».

Τι, ειλικρινά, δεν μπορώ ακόμα; Το πιο δύσκολο, γιατί θέλει τιμιότητα χωρίς σκληρότητα. Ούτε να το μικρύνεις ούτε να το μεγαλώσεις. Έγραψε: «Δεν μιλάω αγγλικά με άνεση. Διαβάζω, καταλαβαίνω, αλλά όταν πρέπει να μιλήσω, παγώνω».

Κοίταξε το φύλλο. Τρεις γραμμές για όσα μπορούσε. Μία για όσα δεν μπορούσε ακόμα. Και κατάλαβε ότι η φωνή που της έλεγε «δεν είσαι έτοιμη» μιλούσε μόνο για την τελευταία γραμμή, σαν να μην υπήρχαν οι άλλες τρεις.

4.3 Η ασκούμενη

Δύο μέρες αργότερα, λίγο πριν από το μεσημέρι, η Μαρίνα άκουσε έναν πνιχτό ήχο από το διπλανό γραφείο.

Ήταν η Κατερίνα, η ασκούμενη, είκοσι τριών χρονών, τρεις εβδομάδες στη δουλειά. Καθόταν μπροστά στην οθόνη με τα μάτια κόκκινα και προσπαθούσε να μην κλάψει. Είχε περάσει μια ολόκληρη παρτίδα τιμολογίων με λάθος ημερομηνία, και ο προϊστάμενος τής είχε πει, μπροστά σε όλους, ότι «με τέτοια λάθη δεν θα μείνει πολύ εδώ».

Η Μαρίνα δεν σκέφτηκε. Τράβηξε μια καρέκλα και κάθισε δίπλα της. Δεν της είπε «δεν πειράζει». Της είπε: «Έλα να δούμε πώς έγινε». Και ύστερα, με το χέρι της Κατερίνας στο ποντίκι και το δικό της χέρι από πάνω, της έδειξε πού έκανε το λάθος, πώς να το βρίσκει μόνη της την επόμενη φορά, και πώς να το διορθώσει σε δέκα λεπτά αντί για δύο ώρες. Όταν τελείωσαν, η Κατερίνα το ξαναέκανε μόνη της, χωρίς βοήθεια. Και χαμογέλασε.

«Πού το έμαθες αυτό;» ρώτησε.

Η Μαρίνα άνοιξε το στόμα να πει «στη δουλειά». Δεν το είπε. Γιατί ξαφνικά κατάλαβε ότι δεν το είχε μάθει πουθενά. Το είχε από πάντα. Ήταν ο τρόπος που η γιαγιά της έπιανε τα χέρια της πάνω στη λάσπη. Ο τρόπος που ο δάσκαλος της κεραμικής της έδειχνε να κεντράρει τον πηλό. Ο ίδιος τρόπος, με ένα ποντίκι αντί για πηλό.

Γυρίζοντας στο γραφείο της, η Μαρίνα κάθισε για λίγο ακίνητη. Η θέση στο κεντρικό ήταν, στο μισό της τουλάχιστον,

αυτό που μόλις είχε κάνει. Και αυτό, το είχε μόλις δει, μπορούσε να το κάνει. Δεν της έλειπε η μισή θέση. Της έλειπε μόνο ένα κομμάτι από το μισό: η γλώσσα.

Το «μπορώ;» δεν ήταν πια ένα τεράστιο «όχι». Ήταν ένα «ναι», με ένα μικρό, συγκεκριμένο «ακόμα όχι» δίπλα του. Κι ένα «ακόμα όχι» δεν είναι τοίχος. Είναι ο επόμενος κόμπος που μαθαίνεις να δένεις.

4.4 Η αυτοεκτίμηση χτίζεται με τα χέρια

Συχνά μας λένε ότι για να ξεκινήσουμε κάτι πρέπει πρώτα να πιστέψουμε στον εαυτό μας. Να κοιταχτούμε στον καθρέφτη και να πούμε «μπορώ». Είναι μια ωραία ιδέα, αλλά σπάνια δουλεύει, γιατί ένα κομμάτι σου ξέρει ότι τα λόγια δεν είναι απόδειξη.

Η αυτοεκτίμηση δεν χτίζεται με λόγια. Χτίζεται όπως ο κόμπος στα χέρια του ναύτη: με μικρές αποδείξεις που μαζεύονται. Κάθε φορά που κάνεις κάτι λίγο πέρα από εκεί που νόμιζες ότι μπορείς, και στέκεται, το μυαλό σου κρατά σημείωση. Δεν ήταν τέλειο, ήταν στραβό σαν το πρώτο κύπελλο στον τροχό, αλλά στάθηκε. Μετά από αρκετές τέτοιες σημειώσεις, το «μπορώ» δεν χρειάζεται να το λες. Το ξέρεις.

Γι' αυτό η ειλικρινής απάντηση στο «μπορώ;» είναι σχεδόν πάντα η ίδια: μπορείς ένα κομμάτι. Ξεκίνα από εκεί. Και για το κομμάτι που δεν μπορείς ακόμα, μη ρωτάς «είμαι έτοιμος;». Ρώτα «ποια είναι η πιο μικρή κίνηση που μπορώ να κάνω, που να είναι λίγο πέρα από εκεί που είμαι τώρα;».

. . .

Εκείνο το βράδυ, η Μαρίνα δεν έκανε ασκήσεις. Έκανε κάτι που την τρόμαζε πολύ περισσότερο.

Άνοιξε το email και βρήκε το παλιό μήνυμα της Ράλιτσας, της συναδέλφου από το κατάστημα της Σόφιας, εκείνο με τα σπαστά ελληνικά και τη μεγάλη ευγένεια. Η Ράλιτσα τη ρωτούσε τότε, πριν από μήνες, πώς να περνά σωστά τις επιστροφές στο σύστημα. Η Μαρίνα της είχε απαντήσει με δύο γραμμές στα ελληνικά, βιαστικά.

Τώρα της έγραψε από την αρχή. Στα αγγλικά. Δέκα γραμμές, με απλές λέξεις, και μια φωτογραφία της οθόνης με κύκλους στα σημεία που χρειαζόταν προσοχή. Της πήρε σαράντα λεπτά και τρεις φορές το λεξικό. Στο τέλος πρόσθεσε μια πρόταση που ξανάγραψε πέντε φορές: «If you want, we can talk on the phone for ten minutes, and I can show you».

Το δάχτυλό της έμεινε πάνω από το κουμπί της αποστολής περισσότερο απ' όσο θα ήθελε να παραδεχτεί. Ύστερα το πάτησε.

Η απάντηση ήρθε το επόμενο πρωί, γεμάτη θαυμαστικά, σε αγγλικά λίγο καλύτερα από τα δικά της και εξίσου απλά: «Yes, please! Thursday?».

Η Μαρίνα δεν ήταν έτοιμη για εκείνη την Πέμπτη. Δεν θα ήταν ποτέ «έτοιμη». Αλλά για πρώτη φορά καταλάβαινε ότι αυτό δεν είχε σημασία. Ναύτης γίνεσαι στη θάλασσα.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Πάρε ένα καθαρό φύλλο και κάνε τη δική σου απογραφή για τον σπόρο σου. Με ειλικρίνεια, χωρίς σκληρότητα.

- 1 Τι ξέρω;** Γράψε ό,τι γνωρίζεις ήδη για αυτό που θέλεις να κάνεις, ακόμα κι αν σου φαίνεται λίγο.

- 2 Σε τι στέκομαι;** Τι πιστεύεις αρκετά, ώστε να το υπερασπιστείς μπροστά σε άλλους;

- 3 Τι χάρισμα έχω;** Τι σου λένε οι άλλοι ότι κάνεις καλά; Αν δυσκολεύεσαι, ρώτα έναν άνθρωπο που σε ξέρει.

- 4 Τι δεν μπορώ ακόμα;** Γράψε το κομμάτι που λείπει, όσο πιο συγκεκριμένα γίνεται. Όχι «δεν είμαι έτοιμος», αλλά «παγώνω όταν πρέπει να μιλήσω».

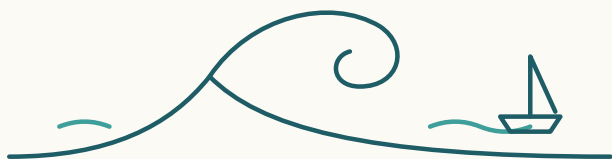
- 5 Τώρα γράψε μία μικρή κίνηση, λίγο πέρα από εκεί που είσαι, για αυτό το τελευταίο κομμάτι. Κάν' τη μέσα στην εβδομάδα.**

Δεν θα είσαι ποτέ απόλυτα έτοιμος. Γίνεσαι έτοιμος, κόμπο κόμπο.

5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Τι φοβάσαι;

5.1 Ο καπετάνιος που φοβόταν τη θάλασσα

Στα νησιά λένε ότι ο πιο επικίνδυνος ναυτικός είναι εκείνος που δεν φοβάται τη θάλασσα. Αυτός βγαίνει με κάθε καιρό, δεν κοιτάζει τον ουρανό, δεν μαζεύει πανί όταν δυναμώνει ο αέρας. Αργά ή γρήγορα, η θάλασσα τού δείχνει ότι έκανε λάθος.

Ο καλός καπετάνιος φοβάται. Μόνο που ο φόβος του δεν τον κρατά στο λιμάνι. Τον κάνει να κοιτάζει τον καιρό πριν φύγει, να ελέγξει τα σκοινιά, να μαζέψει λίγο το πανί όταν βλέπει τα κύματα να ασπρίζουν στον ορίζοντα. Ο φόβος του είναι σύμβουλος, όχι αλυσίδα.

Ο Αριστοτέλης το είχε προσέξει: «Ο φόβος μάς κάνει να σκεφτόμαστε». Όταν φοβόμαστε, λέει, αρχίζουμε να βουλευόμαστε, να ζυγίζουμε, να ψάχνουμε τρόπους. Ο φόβος δεν είναι εχθρός της σκέψης. Είναι ένας από τους λόγους που σκεφτόμαστε.

Ο φόβος δεν είναι το σήμα να σταματήσεις. Είναι το σήμα να προσέξεις.

Στην αναβολή, όμως, ο φόβος δεν δουλεύει ως σύμβουλος. Δουλεύει κρυμμένος. Δεν λέει «φοβάμαι». Λέει «δεν έχω χρόνο», «δεν είναι η κατάλληλη στιγμή», «πρέπει να προετοιμαστώ καλύτερα». Και όσο δεν τον κοιτάς κατάματα, δεν μπορείς να κάνεις αυτό που κάνει ο καλός καπετάνιος: να τον ακούσεις, να πάρεις τα μέτρα σου και να βγεις.

Γι' αυτό η τρίτη ερώτηση είναι ίσως η πιο σημαντική του βιβλίου. Όχι «γιατί δεν το κάνω;», αλλά: «**Τι φοβάμαι;**»

5.2 Δύο λογίων φόβοι

Αν κοιτάξεις προσεκτικά τι φοβάσαι μπροστά σε κάτι που αναβάλλεις, θα δεις ότι οι φόβοι έρχονται από δύο μεριές.

Οι πρώτοι έρχονται **από το αύριο**. Αρχίζουν πάντα με τις ίδιες δύο λέξεις: «κι αν». Κι αν με κοροϊδέψουν. Κι αν δεν το τελειώσω ποτέ. Κι αν το κάνω και δεν αρέσει σε κανέναν. Κι αν τα καταφέρω και μετά δεν ξέρω τι να κάνω. Είναι οι φόβοι του αβέβαιου, του ανοιχτού ορίζοντα, της θάλασσας που δεν ξέρεις τι καιρό θα έχει.

Οι δεύτεροι έρχονται **από το χθες**. Αρχίζουν αλλιώς: «την προηγούμενη φορά». Την προηγούμενη φορά που προσπάθησα, απέτυχα. Την προηγούμενη φορά που μίλησα ειλικρινά, με πλήγωσαν. Την προηγούμενη φορά που ζήτησα συγγνώμη, δεν άλλαξε τίποτα. Δεν είναι φόβοι ακριβώς· είναι φαντάσματα. Παλιές εικόνες που κουβαλάς και που ψιθυρίζουν ότι θα ξανασυμβεί το ίδιο.

Και ανάμεσα στα δύο κρύβονται δύο ψευδαισθήσεις, που σε κρατούν δεμένο όσο και οι φόβοι.

Η πρώτη λέει: **«Αν αποτύχω, δεν είμαι τίποτα»**. Σαν να κρέμεται όλη σου η αξία από αυτή τη μία κίνηση. Αν το βιβλίο δεν πετύχει, δεν είσαι συγγραφέας. Αν η συνέντευξη πάει άσχημα, δεν αξίζεις. Όταν μια κίνηση κουβαλά όλο το βάρος της ταυτότητάς σου, είναι λογικό να την αναβάλλεις.

Η δεύτερη είναι πιο ύπουλη, γιατί μοιάζει με ελπίδα: **«Όταν το κάνω, θα γίνει τέλειο»**. Θα βρω τις τέλειες λέξεις, την τέλεια στιγμή, και όλα θα πάνε όπως τα φαντάζομαι. Αυτή η ψευδαίσθηση σε κρατά να περιμένεις την τέλεια στιγμή, που δεν έρχεται ποτέ. Και όσο περιμένεις, το όνειρο μένει άθικτο. Δεν μπορεί να χαλάσει, γιατί δεν δοκιμάστηκε.

. . .

Την Πέμπτη στις τέσσερις, η Μαρίνα κλείστηκε στη μικρή αίθουσα συσκέψεων με το λάπτοπ και ένα ποτήρι νερό που δεν ήπιε.

Όλη τη μέρα την είχαν ακολουθήσει τα «κι αν». Κι αν δεν καταλάβει τι λέει η Ράλιτσα. Κι αν παγώσει. Κι αν η Ράλιτσα γελάσει με την προφορά της. Και πίσω από αυτά, ένα φάντασμα: η καθηγήτρια των αγγλικών στο γυμνάσιο, που την είχε σηκώσει στον πίνακα και είχε πει μπροστά σε όλη την τάξη «αυτό δεν είναι αγγλικά, Μαρίνα, είναι χωριάτικα». Είχαν περάσει είκοσι πέντε χρόνια. Η φωνή ήταν ακόμα εκεί.

Η κλήση συνδέθηκε. Στην οθόνη εμφανίστηκε μια γυναίκα με κοντά ξανθά μαλλιά, μια κούπα με ένα σκυλάκι ζωγραφισμένο, και πίσω της ένα ράφι γεμάτο ντοσιέ, ίδια ακριβώς με τα ντοσιέ του δικού της γραφείου.

«Hello, Marina!» είπε η Ράλιτσα. Και αμέσως μετά, κοκκινίζοντας: «Sorry, my English is not very good».

Η Μαρίνα γέλασε. Δεν το περίμενε. Γέλασε από ανακούφιση, και η Ράλιτσα γέλασε κι εκείνη, και για μια στιγμή δεν ήταν δύο υπάλληλοι σε δύο χώρες, αλλά δύο γυναίκες που φοβόντουσαν ακριβώς το ίδιο πράγμα.

«Mine also», είπε η Μαρίνα. «We go slow».

Η κλήση κράτησε είκοσι πέντε λεπτά αντί για δέκα. Η Μαρίνα κόλλησε τρεις φορές, ψάχνοντας λέξεις. Τη μία φορά, για να εξηγήσει μια επιστροφή, σήκωσε στην κάμερα ένα τιμολόγιο και έδειξε με το δάχτυλο. Δούλεψε. Όταν έκλεισε, κάθισε λίγο ακίνητη. Η καθηγήτρια του γυμνασίου δεν είχε πει λέξη όλη αυτή την ώρα. Για πρώτη φορά μετά από είκοσι πέντε χρόνια, το φάντασμα είχε σωπάσει.

Οι φόβοι του αύριο, κατάλαβε, συχνά λιώνουν μόνο με ένα πράγμα: με την κίνηση. Όσο έμενε στο «κι αν», ο φόβος μεγάλωνε. Τη στιγμή που μπήκε στην κλήση, ο φόβος είχε επιτέλους κάτι πραγματικό να κάνει, και μίκρυνε.

5.3 Το μήνυμα των δύο γραμμών

Η Δήμητρα ήταν άλλη ιστορία.

Εκείνο το βράδυ, με το θάρρος της κλήσης ακόμα ζεστό μέσα της, η Μαρίνα κάθισε στην κουζίνα, κάτω από το κανατάκι, και άνοιξε τη συνομιλία με τη Δήμητρα. Το τελευταίο μήνυμα ήταν του Φεβρουαρίου. Ήταν δικό της: μια φράση σκληρή, γραμμένη στις δύο τα ξημερώματα, μετά από εκείνο το βράδυ στο σπίτι κοινών φίλων, όταν η Δήμητρα, που μόλις είχε χωρίσει, είχε πει ότι παρατάει τη δουλειά της και φεύγει για έναν χρόνο στο εξωτερικό, κι η Μαρίνα της είχε πει μπροστά σε όλους: «Εσύ πάντα τα παρατάς όλα όταν δυσκολεύουν».

Η Δήμητρα δεν είχε απαντήσει ποτέ. Και η Μαρίνα δεν είχε ξαναγράψει.

Άρχισε να γράφει. Το πρώτο μήνυμα είχε μια εξήγηση για το τι εννοούσε εκείνο το βράδυ. Το έσβησε, γιατί ακουγόταν σαν δικαιολογία. Το δεύτερο ήταν μια μεγάλη συγγνώμη, μισή σελίδα. Το έσβησε, γιατί ακουγόταν σαν να ζητούσε να τη λυπηθούν. Το τρίτο ήταν πιο ελαφρύ, με ένα αστείο στην αρχή, σαν να μην είχε γίνει τίποτα. Το έσβησε, γιατί είχε γίνει. Το τέταρτο και το πέμπτο ήταν ακόμα μεγαλύτερα.

Στις έντεκα και μισή, η συνομιλία ήταν ακόμα άδεια. Και η Μαρίνα κατάλαβε, κοιτάζοντας τον κέρσορα να αναβοσβήνει, ότι δεν φοβόταν αυτό που νόμιζε.

Νόμιζε ότι φοβόταν πως η Δήμητρα θα της θύμωνε. Δεν ήταν αυτό. Ο θυμός της Δήμητρας θα ήταν, κατά κάποιον τρόπο, ανακούφιση· θα σήμαινε ότι η φιλία ζούσε ακόμα. Αυτό που φοβόταν ήταν η σιωπή. Αν έγραφε και η Δήμητρα δεν απαντούσε, τότε θα ήξερε. Θα ήταν οριστικό. Όσο δεν έγραφε, η φιλία δεν είχε τελειώσει· απλώς περίμενε, δεμένη στον μόλο, όπως η βάρκα που ο ιδιοκτήτης της δεν βγάζει για να μη μάθει αν παίρνει μπρος η μηχανή.

Και πίσω από αυτόν τον φόβο ήταν η άλλη ψευδαίσθηση, η πιο τρυφερή: ότι κάπου υπήρχαν οι τέλειες λέξεις, εκείνες που θα έκαναν τα πράγματα ακριβώς όπως ήταν πριν. Γι' αυτό έσβηνε κάθε μήνυμα. Κανένα δεν ήταν τέλειο. Κανένα δεν μπορούσε να είναι.

5.4 Η λύπη που σε ελευθερώνει

Υπάρχει ένα συναίσθημα που δεν το λογαριάζουμε πολύ, γιατί δεν είναι ούτε δυνατό σαν τον θυμό ούτε φωτεινό σαν τη χαρά. Είναι η λύπη. Η ήσυχη, απλή λύπη.

Κοίτα πώς δουλεύουν τα άλλα δύο. Η χαρά κρατά κοντά μας αυτό που αγαπάμε. Ο θυμός σπρώχνει μακριά αυτό που μας πονά. Η λύπη κάνει κάτι που δεν κάνει κανένα από τα δύο:

δέχεται ότι κάτι χάθηκε, και μένει. Δεν κρατά σφιχτά και δεν διώχνει. Αφήνει το πράγμα να είναι αυτό που είναι, λιγότερο τέλειο απ' όσο το ήθελες, και σε αφήνει να συνεχίσεις μαζί του.

Γι' αυτό η λύπη είναι, παραδόξως, η γέφυρα πάνω από τον φόβο. Δεν σου λέει «μη φοβάσαι». Σου λέει «ναι, δεν θα γίνει ακριβώς όπως το φανταζόσουν». Και τη στιγμή που το δέχεσαι αυτό, ο φόβος χάνει το μισό του βάρος, γιατί δεν έχει πια να προστατεύσει ένα τέλειο όνειρο.

. . .

Η Μαρίνα άφησε το κινητό στο τραπέζι και σήκωσε τα μάτια στο ψυγείο.

Το κανατάκι ήταν εκεί, στραβό, με το χερούλι που έγερνε προς τα έξω. Η γιαγιά της το είχε κρατήσει είκοσι πέντε χρόνια σε ένα ράφι της κουζίνας της. Όχι επειδή ήταν όμορφο. Δεν ήταν. Το είχε κρατήσει επειδή ήταν δικό της, φτιαγμένο από τα χέρια που αγαπούσε, μαζί με όλα του τα στραβά.

Και τότε η Μαρίνα έκλαψε. Όχι πολύ, ούτε δυνατά. Έκλαψε για τη γιαγιά της, που δεν θα γνώριζε ποτέ τον τροχό στο εργαστήρι. Για εκείνο το βράδυ του Φεβρουαρίου, που δεν μπορούσε πια να αλλάξει. Για τη φιλία τους, που ό,τι κι αν γινόταν από εδώ και πέρα, δεν θα ήταν ποτέ ακριβώς η ίδια. Ήταν μια λύπη ήσυχη, σχεδόν καθαρή. Και όταν πέρασε, ένιωσε κάτι που δεν περίμενε: ελαφριά.

Δεν χρειαζόταν πια τις τέλειες λέξεις. Τίποτα δεν θα γινόταν όπως πριν, και αυτό ήταν εντάξει. Μπορούσε να γράψει κάτι στραβό, αλλά δικό της.

Έπιασε το κινητό, φωτογράφησε το κανατάκι πάνω στο ψυγείο, και έγραψε δύο γραμμές. Όσες ήταν από την αρχή, τον Μάρτιο.

«Συγγνώμη για εκείνο το βράδυ. Ήταν άδικο και το ξέρω. Βρήκα το κανατάκι της γιαγιάς μου. Μου λείπεις.»

Το έστειλε πριν προλάβει να το σβήσει.

Το μήνυμα έδειξε ότι παραδόθηκε. Δεν έδειξε ότι διαβάστηκε. Η Μαρίνα έμεινε λίγο να κοιτάζει την οθόνη, ύστερα την έκλεισε και πήγε για ύπνο. Δεν ήξερε αν η Δήμητρα θα απαντούσε. Ήξερε όμως ότι, για πρώτη φορά από τον Μάρτιο, η βάρκα είχε λυθεί από τον μόλο. Το πού θα πήγαινε δεν ήταν πια στο χέρι της.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Κοίτα τον φόβο του σπόρου σου κατάματα.

- 1 Συμπλήρωσε: «Κι αν...».

- 2 Συμπλήρωσε: «Την προηγούμενη φορά...». Ποια παλιά φωνή ακούς;

- 3 Τι περιμένεις να γίνει «τέλειο»; Τι θα σημαίνει για σένα, αν αποτύχεις;

- 4 Γράψε: «Δεν θα γίνει ποτέ ακριβώς όπως...». Μείνε λίγο μαζί της.

- 5 Γράψε τη «στραβή» εκδοχή της κίνησης που αναβάλλεις: μικρή, ατελή, αλλά δική σου.

Δεν χρειάζεσαι τις τέλειες λέξεις. Χρειάζεσαι τις δικές σου, μαζί με όλα τους τα στραβά.

6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ο λόγος σου

6.1 Το ημερολόγιο του πλοίου

Σε κάθε πλοίο υπάρχει ένα βιβλίο που δεν λείπει ποτέ από τη γέφυρα: το ημερολόγιο. Εκεί ο καπετάνιος γράφει κάθε μέρα τι έγινε. Την ώρα που έλυσαν τους κάβους, τον καιρό, τη ρότα, πόσα μίλια έκαναν, τι χάλασε και πώς το διόρθωσαν. Γράφει και τις καλές μέρες και τις άσχημες. Γράφει ακόμα και τη μέρα που δεν έγινε τίποτα: «Νηνεμία. Παραμείναμε».

Το ημερολόγιο δεν είναι για να φαίνεται ωραίο. Είναι για να είναι αληθινό. Ένας καπετάνιος που γράφει άλλα από αυτά που έγιναν δεν ξέρει πια πού βρίσκεται. Κι ένα πλήρωμα που ξέρει ότι ο καπετάνιος του λέει την αλήθεια, μπορεί να τον ακολουθήσει μέσα σε οποιαδήποτε τρικυμία.

Ο Κικέρωνας, πριν από δύο χιλιάδες χρόνια, έγραψε ότι το θεμέλιο της δικαιοσύνης είναι η **πίστη**, και εξήγησε τι εννοούσε: τη σταθερότητα και την αλήθεια σε όσα λέμε και σε

όσα συμφωνούμε. Δηλαδή, με απλά λόγια, να κρατάς τον λόγο σου.

Ό,τι υποσχέθηκες, να το κάνεις. Ό,τι δεν μπορείς να κάνεις, να μην το υποσχεθείς.

Ως εδώ, το βιβλίο μίλησε για όσα γίνονται μέσα σου: τι θέλεις, τι μπορείς, τι φοβάσαι. Αυτό το κεφάλαιο μιλά για όσα γίνονται έξω. Γιατί μπορείς να θέλεις κάτι, να μπορείς και να έχεις κοιτάξει τον φόβο σου κατάματα, και πάλι να μη γίνει τίποτα. Η τέταρτη ερώτηση είναι εκείνη που φέρνει τα πράγματα στον κόσμο: «Κρατάω τον λόγο μου;»

6.2 Ο λόγος που δίνεις στον εαυτό σου

Οι περισσότεροι άνθρωποι κρατούν τον λόγο τους στους άλλους πολύ καλύτερα από ό,τι στον εαυτό τους. Αν πεις σε έναν φίλο «θα σε πάρω το βράδυ», θα τον πάρεις. Αν πεις στον εαυτό σου «θα ξεκινήσω το βράδυ», μάλλον δεν θα ξεκινήσεις. Κι όμως, μια υπόσχεση στον εαυτό σου είναι κι αυτή υπόσχεση. Και κάθε φορά που τη σπας, συμβαίνει κάτι αθόρυβο: ένα κομμάτι σου μαθαίνει ότι δεν μπορεί να σε εμπιστευτεί.

Γι' αυτό η αναβολή κουράζει τόσο. Δεν είναι μόνο αυτό που δεν έγινε. Είναι και η εμπιστοσύνη που χάνεται κάθε φορά. Μετά από αρκετές τέτοιες φορές, ακόμα κι όταν λες «αυτή τη φορά το εννοώ», δεν σε πιστεύεις.

Η λύση δεν είναι να δίνεις μεγαλύτερες υποσχέσεις. Είναι να δίνεις μικρότερες, και να τις κρατάς. Μια μικρή υπόσχεση που την κρατάς αξίζει περισσότερο από μια μεγάλη που τη σπας, γιατί χτίζει ξανά εκείνο που χάθηκε: την εμπιστοσύνη στον εαυτό σου.

Και υπάρχει κάτι ακόμα που βοηθά πολύ: να πεις την υπόσχεσή σου σε κάποιον άλλον. Όχι για να σε ελέγχει, αλλά για να σε θυμάται. Ο λόγος που δίνεις σε έναν άνθρωπο έχει βάρος, γιατί κάποιος περιμένει.

. . .

Το Σάββατο μετά το μήνυμα στη Δήμητρα, η Μαρίνα άνοιξε το σημειωματάριο με τα τετραγωνάκια σε μια καινούργια σελίδα. Αυτή τη φορά δεν έγραψε λίστα. Έγραψε τρεις υποσχέσεις, μικρές, και τις υπέγραψε στο κάτω μέρος, σαν συμβόλαιο. Γελούσε λίγο μόνη της όσο το έκανε, αλλά το έκανε.

Θα κάνω αγγλικά είκοσι λεπτά κάθε βράδυ, εκτός από την Πέμπτη.

Θα πηγαίνω στο εργαστήρι κάθε Πέμπτη.

Θα στείλω την αίτηση για τη θέση έως την Παρασκευή, δύο μέρες πριν από τη λήξη.

Ύστερα έκανε κάτι πιο δύσκολο: τις είπε. Στη Ράλιτσα, στο επόμενο τηλεφώνημα, είπε ότι θα κάνει αίτηση για τη θέση, και η Ράλιτσα πρότεινε να μιλάνε κάθε Πέμπτη στις τέσσερις, για να εξασκείται. Στην Κατερίνα, την ασκούμενη, που τη ρώτησε γιατί έχει ένα βιβλίο αγγλικών στο συρτάρι της. Και στη μητέρα της, στο τηλέφωνο της Κυριακής, που είπε μόνο: «Επιτέλους».

Τις δύο πρώτες εβδομάδες τα κράτησε όλα. Κάθε βράδυ, μετά τα είκοσι λεπτά, έβαζε ένα μικρό σημάδι στο σημειωματάριο. Δεν ήταν ημερολόγιο πλοίου, αλλά έμοιαζε λίγο. Και κάθε σημάδι ήταν μια μικρή απόδειξη ότι μπορούσε να εμπιστευτεί τον εαυτό της.

6.3 Τα παρατάς όταν δυσκολεύουν;

Την τρίτη εβδομάδα έκλεινε ο μήνας στη δουλειά. Η Μαρίνα έφευγε από το γραφείο στις εννιά το βράδυ, έτρωγε όρθια στην κουζίνα και έπεφτε για ύπνο χωρίς να ανοίξει το βιβλίο. Τη Δευτέρα δεν έκανε αγγλικά. Την Τρίτη ούτε. Την Τετάρτη το βράδυ, κοιτάζοντας τα δύο κενά τετραγωνάκια στο σημειωματάριο, ένιωσε τη γνώριμη φωνή να ανεβαίνει.

«Τα χάλασες. Πάλι. Δεν είσαι για τέτοια. Άσ' το καλύτερα, και την αίτηση την κάνεις του χρόνου».

Ήταν η ίδια φωνή όπως πάντα. Μόνο που αυτή τη φορά, πίσω της, η Μαρίνα άκουσε και μια άλλη φράση. Μια φράση που είχε πει η ίδια, εκείνο το βράδυ του Φεβρουαρίου, μπροστά σε όλους: «Εσύ πάντα τα παρατάς όλα όταν δυσκολεύουν».

Έμεινε ακίνητη στην κουζίνα. Γιατί ξαφνικά κατάλαβε σε ποιον μιλούσε τότε.

Δεν ήταν η Δήμητρα αυτή που τα παρατούσε. Η Δήμητρα, μόλις χωρισμένη, είχε πάρει τη ζωή της στα χέρια της και είχε φύγει. Αυτή που τα παρατούσε όταν δυσκόλευαν ήταν η ίδια: τα αγγλικά, το σεμινάριο, τη φιλία τους. Η φράση που είχε πετάξει στη φίλη της, με τόση σιγουριά, ήταν για τον εαυτό της. Και πονούσε τόσο, γιατί ήταν αλήθεια.

Δεν ήταν εύκολη σκέψη. Αλλά ήταν η πρώτη φορά που η Μαρίνα την κοιτούσε χωρίς να τη σπρώξει μακριά. Και μαζί της ήρθε κάτι άλλο, πιο ήσυχο: η απόφαση ότι δεν θα την αφήσει να γίνει ξανά αληθινή. Όχι αυτή τη φορά.

Έκανε δέκα λεπτά αγγλικά εκείνο το βράδυ, όχι είκοσι. Μισή άσκηση, με τα μάτια να κλείνουν. Έβαλε το σημάδι στο τετραγωνάκι. Ήταν το πιο στραβό σημάδι της σελίδας, και το πιο σημαντικό.

. . .

Υπάρχει ένας απλός κανόνας που τον ξέρουν όσοι έχουν κρατήσει μια συνήθεια για πολύ καιρό: **μια χαμένη μέρα δεν είναι τίποτα· δύο στη σειρά είναι η αρχή ενός παλιού δρόμου.** Θα χάσεις μέρες. Όλοι χάνουν. Ο καπετάνιος γράφει κι αυτό στο ημερολόγιο: «Νηνεμιά. Παραμείναμε». Το ζητούμενο δεν είναι να μη σπάσεις ποτέ τον λόγο σου. Είναι να τον ξαναπιάνεις γρήγορα, και μικρό, χωρίς να τον πετάς ολόκληρο επειδή λύγισε μία φορά.

Ο λόγος που κρατάς δεν είναι ένα τέλειο σερί. Είναι η επιτροφή.

6.4 Ο σεβασμός

Την Πέμπτη, η Μαρίνα ήταν τόσο κουρασμένη, που σκέφτηκε να γράψει στη Ράλιτσα ότι δεν θα μπορέσουν να μιλήσουν. Είχε το μήνυμα έτοιμο. Ύστερα θυμήθηκε ότι την προηγούμενη φορά η Ράλιτσα είχε ετοιμάσει μια λίστα με ερωτήσεις για το σύστημα, γραμμένες με το χέρι σε ένα χαρτί που το σήκωσε στην κάμερα με περηφάνια. Κάποιος την περίμενε.

Έσβησε το μήνυμα και μπήκε στην κλήση. Μίλησαν είκοσι λεπτά. Η Μαρίνα δεν ήταν στην καλύτερή της. Αλλά στο τέλος η Ράλιτσα είπε κάτι που δεν το περίμενε: «You are a good teacher, Marina». Και η Μαρίνα, που είχε αρχίσει τα αγγλικά για να μπορεί να διδάσκει, το άκουσε για πρώτη φορά σε αυτή τη γλώσσα.

Αυτό είναι το μυστικό του λόγου που κρατάμε: δεν τον κρατάμε μόνο για εμάς. Τον κρατάμε και γιατί κάποιος άλλος έχει χτίσει κάτι πάνω του. Και κάθε φορά που τον κρατάμε, του

δείχνουμε σεβασμό. Του λέμε, χωρίς λόγια, «υπολόγισε σε μένα».

Ο σεβασμός έχει όμως και μια δεύτερη όψη, πιο δύσκολη.

Το μήνυμα στη Δήμητρα έδειχνε πια «Διαβάστηκε». Από την Παρασκευή. Απάντηση δεν είχε έρθει. Η Μαρίνα το έβλεπε κάθε πρωί, και κάθε πρωί ήθελε να γράψει κάτι ακόμα: μια εξήγηση, μια ερώτηση, ένα «το είδες;». Δεν έγραψε. Είχε πει αυτό που είχε να πει, με τις δικές της λέξεις, και ήταν αληθινό. Το υπόλοιπο ανήκε στη Δήμητρα. Να τη σεβαστεί σήμαινε να της αφήσει τον χρόνο της, όσο κι αν κρατούσε, χωρίς να τη σπρώχνει. Κι αυτός ήταν ένας λόγος που κρατούσε, ίσως ο πιο δύσκολος: να μη ζητήσει περισσότερα από όσα της ανήκαν.

. . .

Την τελευταία Παρασκευή πριν από τη λήξη, δύο μέρες νωρίτερα, όπως είχε γράψει, η Μαρίνα κάθισε στο γραφείο της στις οχτώ το πρωί, πριν έρθουν οι άλλοι. Συμπλήρωσε την αίτηση. Έγραψε στο πεδίο «Γιατί ενδιαφέρεστε για τη θέση» μια παράγραφο για την εκπαίδευση των νέων συναδέλφων, για το τι πιστεύει για τα λάθη, για την Κατερίνα, χωρίς να την ονομάσει. Επισύναψε το βιογραφικό. Πάτησε «Υποβολή».

Δεν έγινε τίποτα το ιδιαίτερο. Η οθόνη έγραψε «Η αίτησή σας καταχωρήθηκε». Η Κατερίνα μπήκε, την είδε, και χωρίς να ρωτήσει της έφερε έναν καφέ.

Η Μαρίνα άνοιξε το σημειωματάριο και, δίπλα στην τρίτη υπόσχεση, έγραψε μία λέξη: «Έγινε».

Οι αρχές χωρίς πράξεις είναι κήρυγμα. Οι πράξεις χωρίς αρχές είναι απλή ευγένεια. Ο λόγος που κρατάς είναι το σημείο όπου συναντιούνται: αυτό που πιστεύεις, γραμμένο με τα χέρια σου στον κόσμο.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Δώσε στον σπόρο σου έναν λόγο που μπορείς να κρατήσεις.

- 1 Γράψε μία μικρή υπόσχεση για αυτή την εβδομάδα. Τόσο μικρή, που να είσαι σχεδόν σίγουρος ότι θα την κρατήσεις. Υπόγραψε τη.

- 2 Πες τη σε έναν άνθρωπο. Ποιον; Γράψε το όνομά του.

- 3 Κράτα ένα μικρό «ημερολόγιο πλοίου»: ένα σημάδι για κάθε μέρα που κράτησες τον λόγο σου.

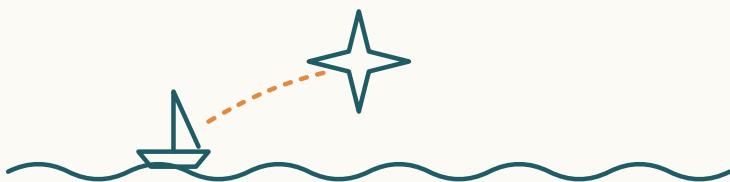
- 4 Αν χάσεις μια μέρα, ποια είναι η πιο μικρή κίνηση με την οποία θα τον ξαναπιάσεις την επόμενη;

Ο λόγος που κρατάς δεν είναι ένα τέλειο σερί. Είναι η επιστροφή.

7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Αξίζεις, όπως κι αν πάει

7.1 Τα πανιά είναι δικά σου, ο άνεμος όχι

Ένας παλιός ψαράς, όταν τον ρωτούσαν αν θα πιάσει ψάρι, έδινε πάντα την ίδια απάντηση: «Εγώ θα ρίξω τα δίχτυα σωστά. Τα ψάρια είναι δική τους υπόθεση».

Δεν ήταν αδιαφορία. Ήταν η πιο ώριμη μορφή φροντίδας. Ο ψαράς ήξερε ακριβώς τι ήταν στο χέρι του: να διαλέξει το σωστό σημείο, να ελέγξει τα δίχτυα, να βγει την ώρα που πρέπει, να κάνει τη δουλειά του όσο καλύτερα μπορούσε. Και ήξερε εξίσου καλά τι δεν ήταν: ο καιρός, τα ρεύματα, τα κοπάδια που άλλαζαν δρόμο χωρίς να ρωτήσουν κανέναν.

Κάθε ναυτικός το μαθαίνει νωρίς. Ρυθμίζεις τα πανιά. Δεν διατάζεις τον άνεμο.

Κάνε ό,τι μπορείς, όσο καλύτερα μπορείς. Και ύστερα άφησε τον άνεμο να κάνει τη δική του δουλειά.

Αυτό το κεφάλαιο είναι για τη στιγμή που έρχεται μετά από όλα τα άλλα. Ήξερες τι θέλεις, βρήκες τι μπορείς, κοίταξες τον φόβο σου, κράτησες τον λόγο σου. Έκανες την κίνηση. Και τώρα περιμένεις να δεις τι θα γίνει.

Είναι μια στιγμή που λίγοι την υπολογίζουν, κι όμως κρίνει πολλά. Γιατί αν ό,τι αξίζεις κρέμεται από το αποτέλεσμα, τότε την επόμενη φορά θα φοβηθείς περισσότερο, και θα αναβάλεις ξανά. Αν όμως μάθεις να ξεχωρίζεις αυτό που έκανες από αυτό που ήρθε, τότε κάθε κίνηση, όπως κι αν πάει, σε αφήνει λίγο πιο δυνατό για την επόμενη.

7.2 Η συνέντευξη

Η επιτροπή ήταν τρία άτομα σε μια αίθουσα του κεντρικού με ένα μεγάλο ξύλινο τραπέζι και ένα παράθυρο που έβλεπε σε έναν φωταγωγό. Ο διευθυντής προσωπικού, μια γυναίκα από το τμήμα εκπαίδευσης και ένας κύριος από τα γραφεία της Σόφιας, που συνδέθηκε στην οθόνη του τοίχου.

Τα ελληνικά πήγαν καλά. Η Μαρίνα μίλησε για τη λογιστική, για τα καταστήματα, για το τι πιστεύει για τα λάθη. Όταν τη ρώτησαν πώς θα εκπαίδευε έναν νέο συνάδελφο, δεν απάντησε με θεωρία. Είπε μια ιστορία: για μια ασκούμενη, για μια παρτίδα τιμολογίων με λάθος ημερομηνία, για ένα χέρι πάνω σε ένα ποντίκι. Η γυναίκα από το τμήμα εκπαίδευσης σταμάτησε να κρατά σημειώσεις και την κοίταξε.

Ύστερα ο κύριος από τη Σόφια άρχισε να μιλά αγγλικά.

Η πρώτη ερώτηση ήταν εύκολη, και η Μαρίνα απάντησε. Η δεύτερη ήταν μεγάλη, γρήγορη, με λέξεις που δεν ήξερε. Ένιωσε το γνώριμο πάγωμα να ανεβαίνει από το στομάχι. Για ένα δευτερόλεπτο, που της φάνηκε πολύ μεγάλο, άκουσε ξανά τη φωνή της καθηγήτριας του γυμνασίου.

Και τότε έκανε κάτι που δεν είχε προβάρει. Πήρε μια ανάσα και είπε, αργά: «Sorry. Can you say it again, slowly? My English is not very good. But I learn».

Ο κύριος από τη Σόφια χαμογέλασε. Ξαναείπε την ερώτηση, πιο αργά, με πιο απλές λέξεις. Η Μαρίνα απάντησε. Με λάθη, με παύσεις, με ένα χέρι που κάποια στιγμή σήκωσε στον αέρα για να δείξει κάτι που δεν έβρισκε τη λέξη του. Αλλά απάντησε.

Όταν βγήκε από την αίθουσα, δεν ήξερε αν πήγε καλά. Ήξερε μόνο ότι δεν είχε κρυφτεί. Είχε μπει ολόκληρη, με όσα μπορούσε και με όσα δεν μπορούσε ακόμα, και είχε μείνει μέχρι το τέλος.

7.3 Η αναμονή

Θα έπαιρνε απάντηση σε δέκα μέρες.

Τις πρώτες τρεις, η Μαρίνα ξαναζούσε τη συνέντευξη κάθε βράδυ. Τι έπρεπε να είχε πει. Τη λέξη που δεν βρήκε. Το βλέμμα του διευθυντή όταν εκείνη κόλλησε. Και κάπου μέσα σε αυτό το γύρισμα του μυαλού άρχισε να ψιθυρίζει πάλι η παλιά ψευδαίσθηση: «Αν δεν την πάρεις, τότε όλα αυτά ήταν για το τίποτα. Τα αγγλικά, οι υποσχέσεις, το σημειωματάριο. Θα είσαι πάλι αυτή που δεν τα κατάφερε».

Την Πέμπτη στο εργαστήρι, ο δάσκαλος έβγαλε από τον φούρνο τα πρώτα της κομμάτια, ψημένα επιτέλους: το χοντρό κύπελλο και δύο μικρά μπολ. Το ένα μπολ είχε ραγίσει στο ψήσιμο. Μια λεπτή γραμμή από το χείλος ως τη μέση.

Η Μαρίνα το κοίταξε απογοητευμένη. «Το χάλασα», είπε.

Ο δάσκαλος το πήρε στα χέρια του, το γύρισε στο φως, και είπε κάτι που η Μαρίνα θα θυμόταν πολύ καιρό: «Εσύ το έπλases σωστά. Ο φούρνος αποφάσισε τα υπόλοιπα. Κανείς

δεν ελέγχει τη φωτιά». Ύστερα της το έδωσε πίσω. «Και για να ξέρεις, ήταν το πιο ίσιο μπολ που έφτιαξες».

. . .

Υπάρχει μια ερώτηση που κρύβεται πίσω από όλες τις άλλες, και αυτή τη στιγμή είναι η πιο σημαντική: **«Ποιος είμαι, ό,τι κι αν γίνει;»**

Αν η απάντηση είναι «είμαι αυτό που πετυχαίνω», τότε κάθε κίνηση είναι εξέταση, και κάθε εξέταση μπορεί να σε ακυρώσει. Γι' αυτό αναβάλλουμε: όσο δεν δίνεις την εξέταση, δεν μπορείς να κοπείς.

Υπάρχει όμως και άλλη απάντηση. Ο Αριστοτέλης ονόμαζε μεγαλόψυχο τον άνθρωπο που κρίνει τον εαυτό του άξιο μεγάλων πραγμάτων, και που πράγματι είναι άξιος. Ούτε πιο πάνω από όσο αξίζει, που θα τον έκανε ματαιόδοξο, ούτε πιο κάτω, που θα τον έκανε μικρόψυχο. Η αξία που νιώθει μέσα του είναι ίση με την αξία που δείχνει στον κόσμο. Και αυτή η ισότητα δεν εξαρτάται από ένα αποτέλεσμα. Εξαρτάται από το πώς ζει.

Η αξία σου δεν είναι το ψάρι που έπιασες. Είναι ο τρόπος που έριξες τα δίχτυα. Είναι το ότι βγήκες. Το ότι έκανες ό,τι μπορούσες, όσο καλύτερα μπορούσες, χωρίς να κρυφτείς. Αυτό κανένα αποτέλεσμα δεν μπορεί να σ' το πάρει πίσω.

. . .

Το βράδυ της έβδομης μέρας, ενώ η Μαρίνα έπλενε το ραγισμένο μπολ για να βάλει μέσα τα κλειδιά της, το κινητό δονήθηκε.

Ήταν η Δήμητρα. Ένα φωνητικό μήνυμα, τρία λεπτά. Η Μαρίνα έμεινε με το βρεγμένο μπολ στο χέρι, χωρίς να πατήσει

το μήνυμα. Ύστερα σκούπισε τα χέρια της, κάθισε στην καρέκλα της κουζίνας κάτω από το κανατάκι, και το άκουσε.

Η φωνή της Δήμητρας ήταν η ίδια, μόνο λίγο πιο κουρασμένη. Ακουγόταν θόρυβος από δρόμο, μια γλώσσα ξένη στο βάθος. Είπε ότι άργησε να απαντήσει γιατί δεν ήξερε τι να πει. Ότι εκείνο το βράδυ την είχε πληγώσει πολύ. Ότι ήταν άδικο. Και ύστερα, μετά από μια μικρή παύση, είπε κάτι που η Μαρίνα δεν περίμενε: «Ήταν άδικο, αλλά ήταν και λίγο αλήθεια. Τα παράτησα πολλά, Μαρίνα. Αυτή τη φορά όμως δεν τα παράτησα. Έφυγα για να τα φτιάξω». Γέλασε λίγο, με εκείνο το γέλιο που η Μαρίνα θυμόταν από τα δεκαοχτώ τους. «Τη θυμάμαι τη γιαγιά σου. Θυμάμαι και το κανατάκι, στο ράφι της κουζίνας. Γυρίζω τα Χριστούγεννα. Θα σε πάρω».

Δεν ήταν όπως πριν. Δεν θα ήταν ποτέ ακριβώς όπως πριν. Ήταν όμως αληθινό, και η Μαρίνα ένιωθε ότι αυτό άξιζε περισσότερο.

Δεν ήταν το αποτέλεσμα που περίμενε εκείνο το βράδυ του Μαρτίου, όταν έγραψε για πρώτη φορά «Να γράψω στη Δήμητρα» στη λίστα. Ήταν κάτι λίγο διαφορετικό, πιο στραβό, και πιο δικό τους.

7.4 Το αποτέλεσμα

Την ένατη μέρα ήρθε το email από το τμήμα προσωπικού. Η θέση δόθηκε σε άλλον υποψήφιο, έναν συνάδελφο με περισσότερα χρόνια στο κεντρικό. Το email ευχαριστούσε θερμά για τη συμμετοχή.

Η Μαρίνα το διάβασε στο γραφείο της, και ένιωθε τη λύπη να έρχεται. Την άφησε να έρθει. Δεν την έσπρωξε μακριά, και δεν της επέτρεψε να γίνει κάτι άλλο, πιο βαρύ. Πήγε στην κουζίνα του γραφείου, έφτιαξε έναν καφέ και στάθηκε λίγο στο παράθυρο. Ήταν λυπημένη. Δεν ήταν τίποτα. Αυτή η διαφορά,

που πριν από λίγους μήνες δεν θα τη χώριζε, τώρα ήταν καθαρή.

Γυρίζοντας σπίτι εκείνο το βράδυ, έκανε τα είκοσι λεπτά αγγλικά της. Δεν ήξερε ακόμα για ποιο λόγο. Τα έκανε γιατί το είχε υποσχεθεί, και γιατί, κάπου στη διαδρομή, είχε αρχίσει να της αρέσουν.

Πέντε μέρες αργότερα, ο διευθυντής προσωπικού τη φώναξε στο γραφείο του.

Της είπε ότι ο κύριος από τη Σόφια είχε επικοινωνήσει μαζί του μετά τη συνέντευξη. Ότι η Ράλιτσα, και άλλοι δύο συνάδελφοι από εκεί, είχαν πει στον προϊστάμενό τους πως η Μαρίνα τούς είχε μάθει μέσα σε λίγες εβδομάδες όσα δεν είχαν καταλάβει σε έναν χρόνο. Και ότι η εταιρεία ανοίγει τρία νέα καταστήματα στο εξωτερικό τον επόμενο χρόνο, και χρειάζεται κάποιον να οργανώσει την εκπαίδευση των νέων συναδέλφων στα λογιστικά. Όχι στη θέση του κεντρικού. Μια νέα θέση, που δεν υπήρχε ακόμα.

«Θα σας ενδιέφερε;» τη ρώτησε.

Η Μαρίνα δεν απάντησε αμέσως. Σκέφτηκε την Κατερίνα, με τα κόκκινα μάτια. Τη Ράλιτσα, με τη λίστα γραμμένη στο χέρι. Τη γιαγιά της, με τα χέρια πάνω στα δικά της, στη λάσπη του ρέματος.

«Ναι», είπε.

. . .

Αν τη ρωτούσες, η Μαρίνα θα σου έλεγε ότι ήταν σύμπτωση. Ότι έτυχε η Ράλιτσα να μιλήσει στον προϊστάμενό της, έτυχε να ανοίγουν καταστήματα, έτυχε. Κι όμως, αν κοιτάξεις όλη τη διαδρομή, θα δεις ότι δεν έτυχε τίποτα. Η Μαρίνα κυνηγούσε μια θέση, και δεν την πήρε. Αλλά όλη αυτή την ώρα έκανε, μέρα με τη μέρα, το πράγμα που αγαπούσε: έπιανε τα χέρια

κάποιου και τον άφηνε να νιώσει μόνος του πόση δύναμη χρειάζεται. Αυτό ήταν που γύρισε πίσω.

Οι καλές συμπτώσεις σπάνια είναι τυχαίες. Είναι η στιγμή που ο δρόμος που περπάτησες, χωρίς να το ξέρεις, συναντά αυτό που ήθελες στ' αλήθεια, και σου φαίνεται ότι ήρθε από το πουθενά, μόνο επειδή δεν έβλεπες όλη τη διαδρομή.

Το αποτέλεσμα δεν το βλέπεις όταν το κυνηγάς. Το γεύεσαι, αργότερα, όταν έρθει από τον δρόμο που περπάτησες.

Πριν γυρίσεις σελίδα

Σκέψου μια κίνηση που έκανες, για τον σπόρο σου ή για οτιδήποτε άλλο, και δεν πήγε όπως ήθελες.

- 1 Γράψε τι ήταν στο χέρι σου, και τι όχι. Δύο στήλες: «τα δίχτυα» και «τα ψάρια».

- 2 Στη στήλη «τα δίχτυα», σημείωσε όσα έκανες όσο καλύτερα μπορούσες εκείνη τη στιγμή.

- 3 Συμπλήρωσε: «Αξίζω, είτε αυτό πετύχει είτε όχι, γιατί...». Γράψε κάτι που αφορά τον τρόπο που ζεις, όχι ένα αποτέλεσμα.

- 4 Υπάρχει κάτι που ήρθε στη ζωή σου «από σύμπτωση», αλλά, αν το κοιτάξεις καλά, το είχες περπατήσει χωρίς να το ξέρεις;

Ρυθμίζεις τα πανιά. Δεν διατάζεις τον άνεμο. Και αξίζεις, όπως κι αν φυσήξει.

8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Ο επόμενος γύρος

8.1 Το κοχύλι του ναυτίλου

Στις θάλασσες του Ειρηνικού ζει ένα πλάσμα πολύ παλιό, πιο παλιό από τους δεινόσαυρους: ο ναυτίλος. Κατοικεί μέσα σε ένα κοχύλι που το φτιάχνει μόνος του, θάλαμο θάλαμο. Κάθε φορά που μεγαλώνει, χτίζει έναν καινούργιο θάλαμο, λίγο μεγαλύτερο από τον προηγούμενο, και μετακομίζει εκεί. Τον παλιό τον σφραγίζει πίσω του και τον γεμίζει με λίγο αέριο, για να ρυθμίζει πόσο ψηλά ή πόσο βαθιά θα κολυμπά.

Αν κόψεις ένα τέτοιο κοχύλι στη μέση, θα δεις μια σπείρα. Και θα δεις κάτι παράξενο: κάθε θάλαμος είναι μεγαλύτερος από τον προηγούμενο, αλλά έχει ακριβώς το ίδιο σχήμα. Το κοχύλι μεγαλώνει χωρίς να αλλάζει μορφή. Είναι πάντα ο ίδιος ναυτίλος, μόνο λίγο πιο μεγάλος, λίγο πιο βαθιά στη θάλασσα.

Ένας μαθηματικός του δέκατου έβδομου αιώνα, ο Ιάκωβος Μπερνούλι, αγάπησε τόσο αυτή τη σπείρα, που ζήτησε να

χαραχτεί στον τάφο του, μαζί με τρεις λατινικές λέξεις: «Eadem mutata resurgo». Αλλαγμένη, ξαναγεννιέμαι η ίδια. Ο τεχνίτης, λένε, χάραξε τελικά κατά λάθος μια άλλη σπείρα, πιο απλή. Η φράση όμως έμεινε.

Δεν γυρίζεις στο ίδιο σημείο. Γυρίζεις στο ίδιο σχήμα, ένα σκαλί πιο ψηλά.

Αυτό το βιβλίο είχε οχτώ κεφάλαια, αλλά στην πραγματικότητα περιέγραψε έναν κύκλο. Ένα πράγμα που αναβάλλεις περνά από τέσσερις ερωτήσεις: το θέλω; μπορώ; τι φοβάμαι; κρατάω τον λόγο μου; Και καταλήγει σε μια πέμπτη: ποιος είμαι, ό,τι κι αν γίνει; Μόνο που ο κύκλος δεν τελειώνει εκεί. Ξαναρχίζει. Και κάθε φορά που ξαναρχίζει, δεν είσαι εκεί όπου ήσουν. Είσαι ένας θάλαμος πιο πέρα.

8.2 Η καινούργια λίστα

Ήταν Δεκέμβριος, και η πόλη μύριζε κάστανα και βρεγμένο πεζοδρόμιο. Ένα Κυριακάτικο βράδυ, η Μαρίνα στάθηκε μπροστά στο ψυγείο με το μπλε στυλό στο χέρι, για να γράψει τη λίστα της εβδομάδας.

Η παλιά λίστα ήταν ακόμα εκεί, κάτω από το λεμόνι. Τα Π και τα Σ στο περιθώριο είχαν ξεθωριάσει λίγο. Κοιτάζοντάς τη, η Μαρίνα κατάλαβε ότι δεν χρειαζόταν πια να την αντιγράψει.

Ο οδοντίατρος είχε γίνει από τον Νοέμβριο. Τον είχε κλείσει ένα πρωί, σε δύο λεπτά, ανάμεσα σε δύο τιμολόγια, και αναρωτήθηκε γιατί της είχε πάρει οχτώ μήνες. Η αποθήκη είχε τελειώσει ένα Σάββατο με βροχή, με ραδιόφωνο. Τα χαρτιά της εφορίας ήταν σε έναν φάκελο με ετικέτα. Οι πέτρες, που κάποτε βάραιναν τόσο, είχαν φύγει σχεδόν μόνες τους, μόλις οι

σπόροι άρχισαν να μεγαλώνουν. Σαν να είχε χρειαστεί πρώτα να κινηθεί η βάρκα, για να φύγει από μόνο του το νερό από τον πάτο της.

Τα αγγλικά ήταν πια κάθε βράδυ, χωρίς σημάδια στο σημειωματάριο. Δεν τα χρειαζόταν. Κάποια βράδια έκανε δέκα λεπτά, κάποια μια ώρα, κάποια, λίγα, καθόλου. Αλλά δεν ήταν πια μια υπόσχεση που έπρεπε να θυμάται. Ήταν κάτι που έκανε, όπως έπινε τον πρωινό της καφέ. Ο Αριστοτέλης λέει ότι το σημάδι πως κάτι έχει γίνει κομμάτι του χαρακτήρα μας είναι ότι το κάνουμε πια με ευχαρίστηση και όχι με δυσφορία. Η Μαρίνα δεν είχε διαβάσει Αριστοτέλη. Αλλά το ήξερε.

Θα σου έλεγα ψέματα αν σου έλεγα ότι δεν ξανάβαλε τίποτα για αύριο. Ξανάβαλε. Κάποια βράδια το κινητό κέρδιζε ακόμα. Κάποιο email έμενε αναπάντητο μια εβδομάδα. Η αναβολή δεν είχε εξαφανιστεί από τη ζωή της· θα επέστρεφε, όπως επιστρέφει σε όλους, κάθε φορά που κάτι θα ήταν δύσκολο ή θα της κόστιζε λίγο. Η διαφορά ήταν ότι τώρα την αναγνώριζε σχεδόν αμέσως. Ήξερε ποιες ερωτήσεις να της κάνει. Και ήξερε ότι μια χαμένη μέρα δεν είναι τίποτα.

Πήρε ένα καθαρό φύλλο και έγραψε τη νέα λίστα. Ήταν πολύ πιο μικρή.

Να ετοιμάσω το πρόγραμμα για τα τρία καταστήματα.

Να πάρω τη Ράλιτσα για τις γιορτές.

Να αγοράσω πηλό για το σπίτι.

Και στο τέλος, με πιο μικρά γράμματα, γιατί ήταν καινούργιο και την τρόμαζε λίγο:

Μια μέρα, ένα εργαστήρι για παιδιά. Στο χωριό. Στην αυλή της γιαγιάς.

Το κοίταξε και χαμογέλασε. Δεν ήξερε αν θα γινόταν ποτέ. Ήξερε όμως ότι ήταν σπόρος, και ότι αυτή τη φορά δεν θα τον άφηνε να γίνει πέτρα. Ήξερε επίσης ότι δεν ήταν τυχαίο που

ήρθε τώρα. Δεν θα μπορούσε να τον φανταστεί πριν από έναν χρόνο. Ήταν ο επόμενος θάλαμος του κοχυλιού: λίγο μεγαλύτερος, ίδιος στο σχήμα.

8.3 Το δέος

Υπάρχει ένα συναίσθημα που έρχεται στο τέλος ενός καλού γύρου, και που σπάνια το ονομάζουμε. Δεν είναι η χαρά της επιτυχίας ούτε η ανακούφιση. Είναι κάτι πιο ήσυχο και πιο μεγάλο: η αίσθηση ότι κάτι μέσα σου μεγάλωσε περισσότερο από όσο περίμενες, και ότι ο κόσμος είναι λίγο πιο ανοιχτός από όσο νόμιζες. Λέγεται **δέος**.

Ο Πλάτωνας έλεγε ότι η φιλοσοφία δεν έχει άλλη αρχή από αυτή: το να θαυμάζεις. Οι σημερινοί ψυχολόγοι περιγράφουν το δέος ως την αίσθηση ότι συναντάς κάτι τόσο μεγάλο, που ο νους σου αναγκάζεται να ανοίξει για να το χωρέσει. Και τα δύο λένε το ίδιο πράγμα: το δέος δεν είναι το τέλος ενός ταξιδιού. Είναι η αρχή του επόμενου.

Το έχεις ζήσει κι εσύ, ίσως χωρίς να το ονομάσεις. Όταν τελείωσες κάτι που νόμιζες ότι δεν μπορούσες. Όταν ένας άνθρωπος σου είπε μια φράση που δεν περίμενες. Όταν, κοιτάζοντας πίσω, είδες ότι ένας δρόμος που φαινόταν τυχαίος σε είχε φέρει ακριβώς εκεί που έπρεπε. Εκείνη η στιγμή δεν είναι μόνο ανταμοιβή. Είναι σπόρος. Μέσα της γεννιέται η επόμενη ιδέα, η επόμενη επιθυμία, ο επόμενος γύρος.

Γι' αυτό ο κύκλος γίνεται πιο εύκολος με τον καιρό. Όχι γιατί τα πράγματα γίνονται πιο εύκολα, αλλά γιατί εσύ έχεις αλλάξει. Κάθε γύρος σε αφήνει με λίγη περισσότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό σου. Και η εμπιστοσύνη αυτή σου επιτρέπει να δεχτείς, την επόμενη φορά, μια μεγαλύτερη ιδέα, χωρίς να καείς.

Σκέψου ένα δέντρο. Όσο μεγαλώνουν τα κλαδιά του προς τον ουρανό, τόσο βαθαίνουν οι ρίζες του στο χώμα. Αν μεγάλωνε μόνο προς τα πάνω, ο πρώτος αέρας θα το έριχνε. Αν μεγάλωνε μόνο προς τα κάτω, δεν θα έβγαζε ποτέ καρπό. Μεγαλώνει και προς τις δύο μεριές μαζί, στον ίδιο ρυθμό. Και μέσα σε κάθε καρπό που βγάζει, υπάρχει ένας σπόρος.

8.4 Χριστούγεννα

Η Δήμητρα γύρισε στις είκοσι τρεις Δεκεμβρίου. Τηλεφώνησε, όπως είχε πει, και είπαν να βρεθούν στο καφέ όπου έκαναν τα γενέθλιά τους στα φοιτητικά χρόνια.

Η Μαρίνα έφτασε πρώτη. Είχε μαζί της μια μικρή χάρτινη σακούλα, και μέσα, τυλιγμένο σε εφημερίδα, ένα κανατάκι. Το είχε φτιάξει στον τροχό, την προηγούμενη Πέμπτη, και ήταν το πρώτο που της είχε βγει ολόκληρο, με χερούλι. Δεν ήταν τέλειο. Το χερούλι έγεννε λίγο προς τα έξω. Το είχε αφήσει έτσι επίτηδες.

Όταν η Δήμητρα μπήκε, με τα μαλλιά πιο κοντά και ένα κασκόλ που η Μαρίνα δεν το ήξερε, για ένα δευτερόλεπτο καμιά από τις δύο δεν ήξερε τι να κάνει. Ύστερα η Δήμητρα άνοιξε τα χέρια της, και η Μαρίνα σηκώθηκε.

Μίλησαν τρεις ώρες. Για τον Φεβρουάριο, με λόγια που αυτή τη φορά δεν ήταν σκληρά. Για τη Λισαβόνα, όπου η Δήμητρα είχε βρει δουλειά σε ένα μικρό γραφείο μεταφράσεων και ένα δωμάτιο με θέα σε ένα ποτάμι. Για τη γιαγιά της Μαρίνας. Για τον τροχό. Για τα παιδιά στην αυλή του χωριού, ένα σχέδιο που η Μαρίνα το είπε δυνατά για πρώτη φορά και που, μόλις το άκουσε η ίδια, το πίστεψε λίγο περισσότερο.

Στο τέλος, η Μαρίνα της έδωσε τη σακούλα. Η Δήμητρα ξετύλιξε την εφημερίδα, είδε το στραβό χερούλι, και γέλασε με εκείνο το γέλιο των δεκαοχτώ τους.

«Είναι ίδιο με της γιαγιάς σου», είπε.

«Όχι», είπε η Μαρίνα. «Είναι λίγο μεγαλύτερο».

. . .

Δεν ξέρω ποιος είναι ο δικός σου σπόρος. Ίσως ένα βιβλίο, ίσως μια κουβέντα που χρωστάς, ίσως ένα ταλέντο που άφησες σε ένα κουτί, τυλιγμένο σε εφημερίδα. Ξέρω όμως ότι δεν περιμένει ήσυχα. Και ξέρω ότι δεν χρειάζεται να διασχίσεις όλο το πέλαγος για να τον σώσεις.

Χρειάζεται μόνο να λύσεις το σκοινί. Να βγεις, έστω για μισή ώρα, ως την άκρη του κόλπου. Να ρωτήσεις, με τη σειρά, τις τέσσερις ερωτήσεις. Να κάνεις την πρώτη κίνηση στο μέγεθος της στιγμής. Και να θυμάσαι ότι αξίζεις, όπως κι αν φυσήξει.

Ύστερα, όταν γυρίσεις, θα δεις ότι το λιμάνι είναι το ίδιο. Εσύ όχι. Είσαι ένας θάλαμος πιο πέρα, ίδιος στο σχήμα, λίγο πιο μεγάλος. Και κάπου μέσα σου, σε ένα ράφι, περιμένει ήδη ο επόμενος σπόρος.

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1 **Το θέλω πραγματικά;**
Πόσο θέλεις τον δρόμο, σε σχέση με το πόσο περιμένεις τον προορισμό; Ψάξε το αρκετό, και από τις δύο μεριές.
- 2 **Μπορώ;**
Τι ξέρεις, σε τι στέκεσαι, τι χάρισμα έχεις, τι δεν μπορείς ακόμα. Ξεκίνα από το κομμάτι που μπορείς.
- 3 **Τι φοβάμαι;**
«Κι αν...» και «την προηγούμενη φορά...». Δέξου ότι δεν θα γίνει τέλειο, και κάνε τη στραβή, αλλά δική σου, κίνηση.
- 4 **Κρατάω τον λόγο μου;**
Μικρές υποσχέσεις, ειπωμένες σε κάποιον. Μια χαμένη μέρα δεν είναι τίποτα· ο λόγος είναι η επιστροφή.
- 5 **Ποιος είμαι, ό,τι κι αν γίνει;**
Ρίξε τα δίχτυα σωστά. Τα ψάρια δεν είναι δική σου υπόθεση. Αξίζεις, όπως κι αν πάει.

Πριν κλείσεις το βιβλίο

Γύρνα στη λίστα που έγραψες στο πρώτο κεφάλαιο.

- 1 Ποιες πέτρες έφυγαν; Ποιοι σπόροι άρχισαν να μεγαλώνουν; Σημείωσέ τα, όσο μικρά κι αν είναι.

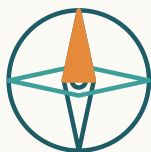
- 2 Τι έμαθες για τον εαυτό σου σε αυτόν τον γύρο, που δεν το ήξερες πριν;

- 3 Αν τώρα έγραφες μια καινούργια λίστα, ποιος νέος σπόρος θα έμπαινε στο τέλος, με μικρά γράμματα;

- 4 Γράψε τη στιγμή που ένιωσες, έστω για λίγο, δέος. Κράτα τη. Είναι η αρχή του επόμενου γύρου.

Το λιμάνι είναι το ίδιο. Εσύ όχι.

Μικρό λεξικό της πρώτης κίνησης

Αναβολή — Δεν είναι τεμπελιά. Είναι ένας τρόπος να γλιτώσεις, για λίγο, από ένα δυσάρεστο συναίσθημα. Δεν αναβάλλεις τη δουλειά· αναβάλλεις το πώς θα νιώσεις όταν την ξεκινήσεις.

Βάρος — Ό,τι αναβάλλεις δεν περιμένει ήσυχα. Μένει μέσα σου, σαν νερό που λιμνάζει στο αμπάρι, και σε κουράζει ακόμα κι όταν δεν κάνεις τίποτα.

Πέτρα — Κάτι που πρέπει να γίνει, αλλά δεν σε αφορά βαθιά: ο οδοντίατρος, τα έντυπα, η αποθήκη. Θέλει μόνο μέρα, ώρα και μικρά κομμάτια.

Σπόρος — Κάτι που αγαπάς και γι' αυτό φοβάσαι. Αν τον αφήσεις να βγει έξω, μεγαλώνει κάτι μέσα σου. Αν τον αναβάλλεις πολύ, αρχίζει να γίνεται πέτρα.

Προσδοκία και επιθυμία — Οι δύο φωνές που λένε «θέλω». Η προσδοκία κοιτάζει τον προορισμό, στο μέλλον. Η επιθυμία τραβάει από όσα έχεις ζήσει. Όταν λένε το ίδιο, τα πανιά φουσκώνουν.

Τα φώτα της ακτής — Ό,τι είναι κοντά φαίνεται μεγαλύτερο από ό,τι είναι σημαντικό. Η ευχαρίστηση της στιγμής λάμπει περισσότερο από τον φάρο, μόνο επειδή είναι δίπλα σου.

Το πανί και το κύτος — Το ένα κομμάτι σου τραβά προς τα μπρος, το άλλο αντιστέκεται και σε κρατά όρθιο. Χρειάζεσαι και τα δύο. Ο ρυθμός του ταξιδιού γεννιέται από τη συνάντησή τους.

Το κέντρο — Η πιο μικρή κίνηση που μπορείς να κάνεις τώρα, τόσο μικρή που να μπορείς να σταματήσεις αμέσως μετά. «Πρώτα κεντράρεις. Μετά ανεβαίνεις».

Η λύπη — Το συναίσθημα που δέχεται ότι κάτι δεν θα γίνει ακριβώς όπως το φανταζόσουν, και μένει. Είναι η γέφυρα πάνω από τον φόβο.

Ο λόγος σου — Η μικρή υπόσχεση που κρατάς. Δεν είναι ένα τέλειο σερί· είναι η επιστροφή, κάθε φορά που λυγίζει.

Η αξία σου — Δεν είναι το ψάρι που έπιασες. Είναι ο τρόπος που έριξες τα δίχτυα. Κανένα αποτέλεσμα δεν μπορεί να σ' την πάρει πίσω.

Ο επόμενος γύρος — Ο κύκλος δεν τελειώνει· ξαναρχίζει, ένα σκαλί πιο ψηλά. Όπως το κοχύλι του ναυτίλου, μεγαλώνεις χωρίς να χάνεις το σχήμα σου.

Το λιμάνι είναι το ίδιο.

Εσύ όχι.

Λύσε το σκοινί.

«Ό,τι δεν κινείται δεν μένει ίδιο.
Φθείρεται.»

Η Μαρίνα ξαναγράφει την ίδια λίστα κάθε Κυριακή. Ο οδοντίατρος, τα χαρτιά, η αποθήκη. Και πιο κάτω, με μικρά γράμματα, όσα αγαπά περισσότερο: μια γλώσσα που χρειάζεται, ένα σεμινάριο που την περιμένει από παιδί, ένα μήνυμα δύο γραμμών σε μια φίλη, που μέσα σε επτά μήνες έγινε βουνό.

Η αναβολή δεν είναι τεμπελιά. Είναι ένας τρόπος να μη μάθεις ακόμα. Μέσα από τέσσερις απλές ερωτήσεις, «Το θέλω;», «Μπορώ;», «Τι φοβάμαι;», «Κρατάω τον λόγο μου;», αυτό το βιβλίο σε συνοδεύει ως την πρώτη κίνηση: τη μικρή, στραβή, αλλά δική σου.

Μια βάρκα δεν σώζεται διασχίζοντας το πέλαγος.
Σώζεται τη μέρα που λύνεται το σκοινί.

Ο Δημήτριος Παγώνης, συγγραφέας του «Εν Πλω» και του «Never Lost», αφιερώνει το έργο του στη μελέτη της ανθρώπινης συνείδησης και των μηχανισμών της.